ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK DEĞERLERİNİN İNCELENMESİ
(Ankara İli Polatlı İlçesi Liseleri Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ramazan Serenbay

Ankara
Mayıs, 2008

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK DEĞERLERİNİN İNCELENMESİ
(Ankara İli Polatlı İlçesi Liseleri Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ramazan Serenbay

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seher Sevim

Ankara
Mayıs, 2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ÇİZELGELER LİSTESİ	vii
EKLER LİSTESİ	xii
BÖLÜM	
1. GİRİŞ	
Problem Durumu	1
Amaç	6
Önem	7
Sınırlılıklar	9
Tanımlar	9
2. MESLEK DEĞERLERİYLE İLGİLİ KURAMLAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı	10
Super'in Benlik Kuramı	14
Brown'un Değer Temelli Bütünsel Modeli	18
Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaşma Kuramı	22
İlgili Araştırmalar	27
3. YÖNTEM	
Araştırmanın Modeli	44
Araştırma Grubu	44
Veri Toplamada Kullanılan Ölçme Araçları	45
Verilerin Toplanması	52
Verilerin Analizleri	52
4. BULGULAR VE YORUMLARI	53
5. TARTIŞMA	102
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	107
KAYNAKÇA	111
EKLER	118

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ……..(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-soyadı

Üye ……..(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-soyadı

Üye ……(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
….. / …. / 20…

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Ayşe Çakır İLHAN

ÖNSÖZ

Herkes tarafından kabul edilen iyi bir Psikolojik Danışman olmak ve alana küçük de olsa bir katkı yapmak umuduyla başladığım uzun ve zorlu yolcuğumda, yüksek lisans çalışmalarımı tamamladığım bu çalışmada, teşekkür etmek istediğim çok değerli insanlar var. Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında yetişmemde katkısı olan anabilim dalımızın değerli öğretim üyelerine, bilgiyi, dostluğu paylaşmayı seven ve veri analizine yardımcı olan Çetin Toraman'a, Yard. Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK'e, Araştırma Görevlisi İlhan YALÇIN'a, doktora öğrencisi Tuncay ŞAKİR'e, kamu kuruluşunda çalışırken aynı zamanda yüksek lisans yapmanın zorluğunu yaşatmayan, her zaman değişime ve gelişime açık olan Okul Müdürüm Mustafa KÖRPE'ye ve Müdür Baş Yardımcısı Güner ERDEM'e, üniversite ve yüksek lisans yıllarımda kendimi geliştirmemi isteyen ve destekleyen Kredi ve Yurtlar Genel Müdürü Hasan Albayrak'a ve özellikle tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Seher SEVİM'e çalışma disiplini, sabrı, paylaşımcılığı ve bilim insanı olarak iyi bir model olduğu için teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Serenbay, Ramazan, Lise Öğrencilerinin Meslek Değerlerinin İncelenmesi (Ankara İli Polatlı İlçesi Liseleri Örneği) Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Yard. Doç.Dr. Seher A. Sevim. xi – 123 s

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin meslek değerlerinin okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Çalışma, Polatlı Anadolu Lisesi, Polatlı Endüstri Meslek Lisesi, Polatlı Lisesi ve Polatlı Kız Meslek Lisesi'nde öğrenim gören 600 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Örneklem grubuna, Kendini Değerlendirme Envanterinin "Değerler" Alt Ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde işlemler SPSS 13.0 paket programı yardımı ile yapılmıştır. Araştırmanın amacı ve bu amaç çerçevesinde şekillenen alt sorulara cevap aranırken, ilişkisiz örneklemler için iki boyutlu varyans analizi, çoklu karşılaştırma testlerinde TUKEY HSD testi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan elde edilen sonuçlar göre; Anadolu Lisesi öğrencilerinin değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencileri yeteneğini kullanma, yarışma ve düzenli yaşam meslek değerlerine; genel lise öğrencileri yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği, değişiklik ve düzenli yaşam meslek değerlerine; kız meslek lisesi öğrencileri yeteneğini kullanma, işbirliği ve düzenli yaşam meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Kız öğrenciler yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, liderlik, değişiklik ve düzenli yaşam meslek değerlerine, erkek öğrencilerin ise kazanç meslek değerine önem verdikleri saptanmıştır. 9. sınıf öğrencilerinin yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği ve düzenli yaşam meslek değerlerine önem verdikleri, 11. sınıf öğrencilerinin ise kazanç meslek değerine önem verdikleri bulunmuştur.

SUMMARY

Serenbay, Ramazan, İnvestigating The Occupational Values Of The High School Students (The High Schools Case in Polatlı District Ankara Province), Master Thesis, Advisor: Assistant Prof. Seher A. Sevim. xi – 123 p

The purpose of this research is to analyze whether the occupational values of high school students differ or not according to their school types, gender and grades.

This study has been implemented on 600 students from Polatlı Anatolian High School, Polatlı Vocational High School, Polatlı High School and Polatlı Vocational High School For Girls. Values Sub-Scale of Self – Evaluation İnventory has been applied to the sampling group. The data has been analyzed by the SPSS 13.0 packet program. While searching for responses to the purpose of the research and the sub-questions shaped within the framework of this purpose, Two – Way Anova For İndependent Samples and TUKEY HSD for Post Hoc Multiple Comparisons have been used.

The findings obtained from the research are following; İt has been found that Anatolian High School students give importance to occupational values of modification, Vocational High School students to occupational values of using their talents, competition and regular life, General High School students to occupational values of using their talents, competition, cooperation, modification and regular life, Vocational High School for Girls students to occupational values of using their talents, cooperation and regular life. İt has been found that Female students give importance to occupational values of using their talents, creativity, cooperation, leadership, modification and regular life , on the other hand, male students give importance to occupational values of earnings. İt has been found that 9th grade students importance to occupational values of using their talents, competition, cooperation and regular life; on the other hand, 11th grade students give importance to occupational values of earnings.

Anneme, babama ve kardeşlerime

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge No	Sayfa
Çizelge 1. Araştırma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımı	45
Çizelge 2. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	54
Çizelge 3. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları	55
Çizelge 4. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	56
Çizelge 5. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları	57
Çizelge 6. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	58
Çizelge 7. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları	58
Çizelge 8. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	60
Çizelge 9. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları	60
Çizelge 10. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	62
Çizelge 11. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları	62

Çizelge 12. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 64
Çizelge 13. Kız ya da Erkek olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 65
Çizelge 14. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 66
Çizelge 15. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 67
Çizelge16. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 68
Çizelge 17. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 68
Çizelge 18. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 69
Çizelge 19. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 70
Çizelge 20. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 71
Çizelge 21. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 72
Çizelge 22. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 73

Çizelge 23. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 73
Çizelge 24. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 74
Çizelge 25. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 75
Çizelge 26. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 76
Çizelge 27. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE işbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 76
Çizelge 28. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 77
Çizelge 29. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 78
Çizelge 30. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 78
Çizelge 31. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 79
Çizelge 32. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 80
Çizelge 33. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 80

Çizelge 34. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 81
Çizelge 35. Kız ya da Erkek olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 82
Çizelge 36. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 83
Çizelge 37. Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 83
Çizelge 38. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 85
Çizelge 39. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 85
Çizelge 40. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 87
Çizelge 41. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 87
Çizelge 42. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 88
Çizelge 43. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 89
Çizelge 44. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 90

Çizelge 45. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 91
Çizelge 46. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 92
Çizelge 47. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 93
Çizelge 48. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 94
Çizelge 49. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 95
Çizelge 50. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 97
Çizelge 51. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 97
Çizelge 52. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 98
Çizelge 53. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 99
Çizelge 54. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler 100
Çizelge 55. 9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları 100

EKLER LİSTESİ

Ek	Sayfa
Ek 1. Kendini Değerlendirme Envanteri Değerler Alt Ölçeği	118

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı ve alt amaçları (alt soruları), önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

PROBLEM DURUMU

İnsan nasıl bir yaşam yaşayacağını, varolduğu toplumsal çevre içindeki belirleyicilerin dışında yaptığı seçimlerle belirler. Yaşamın çeşitli zamanlarında yapılan seçimler, bireyin hayatını ve hayat tarzını şekillendirir. Bireyin yaşamında mutlu, üretken ve başarılı olması bu seçimlerin doğru ve gerçekçi olmasına bağlıdır. Diğer bir ifade ile insan isteklerine, olanaklarına ve yeteneklerine göre uygun seçimler yaptığı sürece mutlu ve başarılı olur. Bu seçimlerin en önemlilerinden biri meslek seçimidir. Kişinin yaptığı meslek seçimi; onun nasıl bir iş ortamında çalışacağını, nasıl bir yaşam süreceğini, nerede yaşayacağını, nasıl bir dünya görüşünün olacağını belirleyebilmektedir (Kuzgun, 2000). Her geçen gün gelişen ve değişen dünya içinde toplumların ve kişilerin beklenti, istek ve ihtiyaçlarında değişmeler olmaktadır. Bu beklenti ve ihtiyaçlara çözüm üretmek ve beklentileri en üst seviyede karşılamayı sağlamak için, gelişen teknolojiye ve hayata uygun yeni meslek ve iş alanları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu meslek ve iş alanlarında çalışacak aynı zamanda yeni insan gücü ihtiyacı da doğmaktadır. Bu durumda toplumsal ve kişisel ihtiyaçların karşılanması, toplum içinde yaşayan bireylerin mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürmesi için bireylerin kendini gerçekleştirmelerini sağlayacak, kişilik özelliklerine, ilgi, istek, yetenek ve meslek değerlerine uygun meslekleri seçmeleri önem kazanmaktadır.

Meslek seçimi, bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip, kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan bir mesleğe yönelmeye karar vermesidir (Kuzgun, 2000). Böyle bir kararın bireyin yaşamında önemli bir yeri vardır. Çoğu kez

birey, bu kararın ne derece önemli olduğunun farkında olmasa da meslek seçimi, bireyin yaşamı boyunca verdiği en önemli kararlardan birisidir ve karmaşık bir davranıştır. Bu davranışın oluşup gelişmesinde, yani meslek seçiminde cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, aile, okul, akran grubu, rol algıları gibi sosyal etkenler; yetenekler, ilgiler ve meslek değerleri gibi psikolojik etkenler etkili olmaktadır.

Bireyin yaşamında çok yönlü etkileri olan meslek seçimi, bireysel açıdan olduğu gibi toplumsal açıdan da son derece önemlidir. Toplumun gelişmesine hizmet edecek insan gücünün planlanmasında, bireyi hem toplumsal ihtiyaçlara hem de kendi meslek değerleri, ilgi ve yeteneklerine göre dengeli bir şekilde kullanmak ve böylece insan kaynaklarından en olumlu ve en verimli bir şekilde yararlanmak için meslek seçimine önem vermek kaçınılmazdır. Ancak meslek seçimi bir anda alınacak bir karar değildir. Bireyin çocukluktan başlayarak kendisi ve meslekler hakkında geliştirdiği algısal çerçeve ile içinde yaşadığı çevre koşullarının etkileşimi içinde ortaya çıkan bir sonuçtur (Yeşilyaprak, 2003).

Değerlerin meslek seçimi ve gelişimindeki rolü birçok önemli meslek seçimi kuramında vurgulanmaktadır. Ginzberg ve arkadaşlarının Mesleki Gelişim Kuramı ve Super'ın Benlik Kuramı'nda değerler, meslek gelişiminin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Fakat bütün bu meslek kuramlarında değerler nispeten küçük bir role sahipken, yetenekler, ilgiler, kişilik tipleri ve yaşam rolleri çok daha önemli bir role sahiptir (Brown,1996; Super, 1990). Brown'un değer-temelli, bütünsel kariyer ve yaşam rolü seçimleri modeli, meslek seçiminde değerlerin rolüne en fazla önem veren meslek seçimi ve gelişimi kuramlarından birisidir (Brown, 1996; Brown ve Crace, 1996). Brown'a (1996) göre değerler, bireyin kendisinin ve başkalarının eylemlerini değerlendirirken kullandığı standartlardır. Örneğin, kendi maddi çıkarları yerine başkaların refahını önemseyen yardımseverler neden gelirlerinin büyük bir oranını başkaları için harcadıklarını kolayca açıklayabilirler. Öte yandan maddiyatçı düşüncelerle hareket eden bir başkası da hayırseverlik konusundaki isteksizliğini açıklayabilir. Yani değerler, özgül amaçlar doğrultusunda

davranışlarımıza yön verir. Brown'a (1996) göre değerler, kalıtım ve çevresel etkenlerden etkilenir. Değerlerin gelişimini etkileyen çevresel etkenler aile, medya, toplum, okul ve kültürdür. Çevresel etkenler, bilgi işleme sürecini etkiler ve böylece bir değer kişiye mantıksız gelirken, başka birisine aynı değer mantıklı ve net gelebilir. Kalıtım ve çevresel etkilerin sonucu olarak belirli değerler diğerlerinden daha önemli hale gelir. Değerler belirginleşirken ve bazıları öncelikli hale gelirken, bireyler değerlerini, davranışlarını açıklamak için bir rehber olarak kullanırlar. Yüksek bir ortalamayla üniversiteden mezun olan ve değerleri belirginleşen (başkalarına yardım etme değerine, kazanç değerinden daha fazla önem veren) bir öğrenci düşünelim, bu öğrencinin farklı lisansüstü programlara başvurma olanağı varken, bu öğrenci özellikle belirli bir programı tercih edecektir. İşletme programını değil, psikolojik danışma ve rehberlik programını seçebilir (Niles ve Bowlibey, 2002). Ancak meslek seçiminde meslek değerlerinden daha fazla yetenek ve ilgilerin önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mesleki faaliyetlerle ilgili değerler literatürde meslek değerleri (vocational values veya occupational values), iş ortamı ile ilgili değerler ise iş değerleri (work values) olarak ele alınmaktadır. Meslek değerleri hem mesleğin içerdiği etkinlikler hem de o etkinliğin yapıldığı ortam ve edinilen kazançla ilgili doyumları ifade ederken, iş değerleri daha çok iş ortamıyla ilgili doyumları ifade etmektedir. İş değerleri iş yerinin niteliği ve olanakları ile ilgilidir, çünkü farklı iş yerlerinde çeşitli ihtiyaçlar farklı düzeylerde karşılanabilir. Örneğin: kazanç, takdir edilme, iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler içinde olma gibi ihtiyaçlar iş yerinin olanaklarına ve yapısına göre değişik düzeylerde karşılanabilir; ama işin yaratıcılığa önem vermesi veya işin ilgi çekici olması daha çok iş etkinliklerinin özü ile ilgili hususlardır. Bunlar meslek değeri olarak tanımlanır. Çünkü kişi hangi iş ortamına giderse gitsin, mesleğe özgü etkinlikleri yaptığı sürece bu alanda belli düzeyde doyum sağlayabilir (Kuzgun, 2000).

Meslek ve iş değerlerinin ne olduğuyla ilgili tanımları yapan meslek psikologları aynı zamanda meslek değerlerinin çeşitliğini de ortaya koymuşlar ve bireylerin alan ya da meslek seçerken çeşitli değerler tanımladıklarını

bulmuşlardır. Meslek psikologları zamanla bireyler tarafından tanımlanan bu değerleri iç kaynaklı ve dış kaynaklı olarak iki gruba ayırmışlardır. İç kaynaklı değerler yetenekleri geliştirme, yaratıcılık, işin ilgi çekici olması gibi işin özüyle ilgili değerlerdir. Dış kaynaklı değerler ise kazanç, iş güvencesi, takdir, ödül vb. değerlerdir ve işyerinin koşullarından daha çok etkilenen doyum kaynaklarını oluştururlar (Kuzgun, 2000).

Meslek değerleri, Super (1963)'ın Benlik Kuramı'nda belirlediği mesleki gelişim evrelerinden "Araştırma Dönemi" nin deneme basamağında karşımıza çıkmaktadır. Super'a (1963) göre, bu dönem ergenin meslek seçimiyle ilgili karar verirken artık ilgi, yetenek, ihtiyaç ve özellikle bundan önce büyüme döneminden farklı olarak değerlerini de dikkate aldığı dönemdir. Yani ergen bundan önceki meslek seçimiyle ilgili kararlarında daha çok ilgi ve yeteneklerini göz önüne alırken, bu dönemde değerlerini de dikkate almaktadır. Benzer bir biçimde Ginzberg ve arkadaşları (1951)'nın geliştirdiği mesleki gelişim kuramında, meslek seçiminde önce ilgilerini, sonra yeteneklerini tanıyan ve tercihlerini bunlara dayandıran ergen son aşamada değerlerinin bilincine varıp meslek seçerken değerlerini de hesaba katmaktadır. Bu dönemde 15–16 yaşlarındaki ergenler "değer" aşamasına girer ve ilk kez meslek seçiminde amaç ve değer etmenlerinin farkına varırlar. Kendi değerleri nelerdir, yaşamdan neler bekliyorlar? Bu gibi sorular değer aşamasında mesleğe yönlendirici olarak sorulabilir.

Sharf'a (2006) göre, bireylerin mesleğe ait kararlarında; doğuştan getirdiği yetenekleri, önceki öğrenme deneyimlerini kullanma şekli, kendisi ve çevresi hakkında yapacağı gözlemleri doğrudan etkili olmaktadır. Bu anlamda bireyler yaşam deneyimleri ile birlikte hem kişisel hem de meslek değerlerini geliştirebilirler. Ergenlerin mesleğe ve işe ait meslek değerlerinin yaşa bağlı olarak geliştiği bilinmektedir. 15–16 yaşındaki ergenler, meslek seçiminde önemli olan sahip olunan kapasite, ilgi ve meslek değerlerinin nasıl tanıması gerektiğini bilmemektedir. Ancak gelişen yetenekler sayesinde para kazanmanın ve bir meslek sahibi olmanın önemini kavrayarak geleceğe yönelik meslek seçimi planları yapılmaktadır. Ergenler meslek kararı alırken gelecekteki

amaç ve meslek değerlerine göre düşünmektedir. Bu amaçla bir yandan da geleceğe yönelik yaşam planlarını gerçekleştirme düşüncesiyle statü ve para kazanma gibi meslek değerlerinin yanı sıra, topluma hizmet etme isteğini de taşıyacaklardır. 17–18 yaşına gelindiğinde ise üniversiteye gidip gitmeme, yapmayı düşündüğü meslekten kazanılabilecek olan ücretin miktarı, gerekli olan eğitim ve çalışma koşullarının ne olduğu gibi düşünceler de gelişecektir. Bu nedenle bu araştırmanın meslek seçiminin yapıldığı ve meslek değerlerinin meslek seçiminde önem kazandığı lise döneminde yapılması uygun görülmüştür.

Lise öğrencileri üzerinde meslek değerleri ile ilgili yapılan araştırmalar öğrencilerin kazanç, insanlığa hizmet, değişiklik, başarı, düzenli yaşam, yaratıcılık, işbirliği, yeteneğini kullanma, liderlik, başkalarına yardım etme değerlerine önem verdiklerini göstermektedir (Perrone, 1973 Akt. Kuzgun, 2000; Kuzgun, 1976; Savaş, 1984; Karaduman, 1985; Bağatır, 1996; Demircioğlu, 2004). Yapılan araştırmalar ayrıca kız öğrencilerin içsel meslek değerlerine (topluma hizmet, işbirliği, sosyal yardım vb) önem verdiklerini, erkeklerin ise dışsal değerlere (kazanç, prestij, düzenli yaşam vb) önem verdiklerini göstermiştir (Bridges, 1989; Perrone, 1973 Akt. Kuzgun, 2000). Meslek değerlerinin sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen araştırmalarda ise 9. sınıf öğrencilerinin içsel değerlere; 11.sınıf öğrencilerinin ise dışsal değerlere önem verdikleri ortaya çıkmıştır (Phyllis ve Kamer, 1987; Mortimer, Pimentel, Ryu, Nash ve Lee, 1996).

Mevcut ortaöğretim sisteminde 9. sınıflar, OKS (Ortaöğretim Kurumları Giriş Sınavı) sonucuna göre öğrenci alan okullar hariç, diğer tüm okul türlerinde ortak sınıflardır ve 10. sınıfta öğrenciler farklı okul türlerine geçiş yapabilmektedir. Öğrenci bu seçimi yaparken, yetenekler ve ilgiler kadar meslek seçiminde önemli olan meslek değerlerini de göz önünde bulundurmalıdır. Okul rehberlik servisleri de gerekli mesleki yönlendirmeyi yaparken, meslek değerlerini de dikkate almalıdır. Ayrıca lise son sınıf öğrencileri ÖSS tercihlerini yaparken meslek seçimlerini, aynı şekilde meslek değerlerine uygun olarak yapmalıdır. Araştırma sonuçlarının, yaşamın en önemli kararlarından biri olan

meslek seçiminin yapıldığı lise döneminde öğrencilere, yeterli yönlendirme ve rehberlik yapılabilmesi yönünde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Meslek seçiminde son yıllarda değerlerin önemli olduğu görüşleri dikkate alınarak, bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek değerlerinin; okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Anadolu lisesi, genel lise, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerinin meslek değerlerinin okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması yapılmıştır.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin meslek değerlerinin; okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin

a) Yeteneğini kullanma
b) Yaratıcılık
c) Yarışma
d) İşbirliği
e) Değişiklik
f) Düzenli yaşam
g) Liderlik
h) Kazanç
ı) Ün sahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır?

2) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin

a) Yeteneğini kullanma
b) Yaratıcılık
c) Yarışma
d) İşbirliği

e) Değişiklik

f) Düzenli yaşam

g) Liderlik

h) Kazanç

ı) Ün sahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır?

3) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin

a) Yeteneğini kullanma

b) Yaratıcılık

c) Yarışma

d) İşbirliği

e) Değişiklik

f) Düzenli yaşam

g) Liderlik

h) Kazanç

ı) Ün sahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır?

ÖNEM

Bir meslek için plan yapma ve hazırlanma ergenlik yılları sırasında karşılaşılan önemli gelişim görevlerinden birisidir. Ergen zihinsel olarak soyut işlem dönemine girerken aynı zamanda sosyal ve bireysel yönden bir dünya görüşü geliştirme ve değerler sistemi oluşturma çabasındadır. Her ne kadar süper ego 7 yaşlarında oluşsa da değerlerin ergenlik döneminde açıklığa kavuşması beklenir (Bacanlı, 2001). Bununla birlikte Ginzberg ve arkadaşları (1951) ile Super (1963) uzunlamasına yaptıkları araştırmalarda, meslek değerlerin yaşa göre farklılaştığını bulmuşlardır. Ülkemizdeki literatürde, meslek seçiminde yetenek ve ilgiler kadar önemli bir rol oynayan meslek değerlerinin,

orta öğretim düzeyinde cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

9. sınıf öğrencileri alan seçimi ile 11. sınıf öğrencileri ise bir yüksek öğretim programı seçimi ile yüz yüze geldiği için, bu sınıf düzeylerindeki öğrencilerin meslek değerlerinin incelenmesinin, meslek seçiminde yol gösterici olacağı ve gençleri meslekte daha sonra karşılaşacakları durum ve koşullar hakkında düşündüreceği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilecek bulgular; ülkemizdeki ortaöğretim öğrencilerinin hangi meslek değerlerine sahip olduklarını ortaya koyacaktır. Okul psikolojik danışma ve rehberlik servisleri; bu yaş grubundaki öğrencilere meslek danışmanlığı yaparken, öğrencilerin ne tür meslek değerlerine sahip olduklarını bilirlerse daha yararlı bir yönlendirme çalışması yapabilirler. Bu kapsamda elde edilecek bulguların, okul psikolojik danışmanlarının (okul rehber öğretmeni) meslek danışmanlığı çalışmalarında da kullanılabileceği düşünülmektedir.

SINIRLILIKLAR

Araştırma, Ankara ili Polatlı ilçesi belediye sınırları içerisinde bulunan, Polatlı Anadolu lisesi, Polatlı Lisesi, Polatlı Endüstri Meslek Lisesi ve Polatlı Kız Meslek Lisesi'nde 2005–2006 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören gönüllü 600 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Sonuçlar, araştırma grubundan elde edilen verilerle sınırlıdır.

TANIMLAR

Meslek: İnsanlara yararlı mal ve hizmet üretmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2000).

Meslek Seçimi: Bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip, kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesidir (Kuzgun, 2000).

Meslek Değeri: İnsanlar hayatlarının yaklaşık üçte birini kapsayan meslek faaliyetlerinden doyum beklerler. Meslek faaliyetlerinin sonunda beklenen doyum meslek değeri olarak adlandırılır (Kuzgun, 2003).

Değer Temelli Bilgi: Bireye ailesi, arkadaşları, öğretmenleri, kitle iletişim araçları, yazılı basın vb yoluyla ulaşan, objektif olmayan ve içerisinde belli bir takım değerler olan bilgilerdir (Brown, 1996).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmanın değişkeni olan meslek değerleri kavramının kuramsal çerçevede açıklanması ve araştırma konusuyla ilişkili olarak literatürde bulunan çalışmaların özetlenmesi yer almaktadır.

Meslek seçimi ve gelişimi ile ilgili Özellik Faktör Kuramı, Holland'ın Tipoloji Kuramı, Psikanalitik Kuramlar, Roe'nun Gereksinim Kuramı, Karar Kuramları, Gelişim Kuramları, Sosyal Öğrenme Kuramı, Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaşma Kuramı, İşe Uyum Kuramları, Brown'un Değer Temelli, Bütünsel Kariyer ve Yaşam Rolü Seçimleri Modeli vardır. Bu bölümde meslek değerlerinin meslek seçiminde önemli olduğunu savunan ve meslek değerleriyle ilgili kuramlar tarihsel süreç içinde ortaya çıkış sırası dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

GİNZBERG VE ARKADAŞLARININ GELİŞİM KURAMI

Ginzberg meslek seçiminin yalnızca belirli bir anda gerçekleşen bir olay değil, çocukluktan ergenliğe, oradan da erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelişim süreci olduğunu ileri süren ilk kuramcıdır. Ginzberg ve arkadaşları, ergenlerin meslek seçimlerini nasıl ve neden yaptıklarına ilişkin bir gelişimsel meslek seçimi kuramı geliştirmişlerdir. Bu kuram üç temel unsuru vurgular. Bunlar;

1. Meslek seçimi bir süreçtir.
2. Bu süreç, büyük ölçüde, geri dönülmezdir.
3. Seçim süreci daima bir "uzlaşma" yı içerir.

Ginzberg ve arkadaşları'na (1951) göre, meslek seçimi kararı gelişimsel bir süreçtir ve bireyin istekleriyle ona sağlanan olanakların bir uzlaşmasıdır. Ginzberg ve arkadaşları meslek gelişim sürecini üç döneme ayırarak incelemişlerdir.

1. HAYAL DÖNEMİ (7-12 yaşlar)

Bu dönemin en önemli gelişim görevi çocuğun oyunlarını yavaş yavaş terk edip işe yönelmesidir. Ginzberg ve arkadaşlarına göre, çocuklar oldukça küçük yaşlarda açık ve belirgin meslek tercihlerini ifade ederler. Ancak bu tercihlerinde zevk ilkesi önemli rol oynar, yani çocuklar hoşlandıkları mesleklere girmek istediklerini söylerler. Çocuk, bir faaliyeti, sadece ondan hoşlandığı için yapar, etkinliğin özüne duyduğu yakınlık nedeni ile o etkinliği yapmaya yönelir. Bir davranış ya da etkinlik sonunda yetişkinlerin beğenisini kazanma ya da başka bir ödül elde etme düşüncesi çocuk için söz konusu değildir. Ancak hayal dönemin sonuna doğru ana-babanın onayı ya da buna benzer başka ihtiyaçlarına doyumu dikkate almaya başlar. Örneğin bir etkinlikten, bir işten başarı elde etme olasılığı, o etkinliğe yönelme ya da ondan uzaklaşmayı etkileyebilir.

Çocuklukta meslek tercihlerini belirleyen bir başka etmende özdeşimdir. Çocuk bedence küçük olduğu için kendini yetersiz hisseder ve bu yetersizliğini güçlü yetişkinlerle (örneğin babası) özdeşim kurarak gidermek ister. Çocuk böylece yetişkinlerin iş etkinliklerini oyunlarında temsil eder ve bu yolla yetişkinlerle özdeşleştiğine inanır. Böylece yetersizlik duygusunu kısmen gidermiş olur ve yetişkinlerin değerlerini içselleştirir. Hayal döneminde çocuğun gerçek ile pek ilgisi yoktur; yeteneklerini, mali olanaklarını düşünmez, zaman perspektifi gelişmemiştir. Bu oyun faaliyetleri çocuğa daha sonraki aşamada meslek seçimini hazırlar.

Hayal döneminde çocuğun zaman algısı kategoriktir. Çocuk için gelecek şimdi olmayandır. Çocuk geçmişi, şimdiki zamanı ve geleceği bir devamlılık halinde göremez. Bu dönemde meslek seçimleri gerçeklikten uzak olup hayal,

fantezi ve arzularla doludur. Deneme dönemi yaklaştıkça gerçeklik faktörünün rolü artar ve çocuk meslek seçme sorumluluğun bilincine varır.

2. DENEME DÖNEMİ (12-18 yaşlar)

Bu dönem, dört alt basamağa ayrılır:

a. İlgi basamağı (11-12 yaşlar). Bu basamak çocuğun meslek seçiminde ilgilerin önemini anlamaya ve tercihlerini ilgilerine dayandırmaya başladığı, hoşlandığı ve hoşlanmadığı etkinlikleri tanımaya çalıştığı yıllardır. Bu basamağın çocukluk döneminden farkı, bu yaşlardaki çocuklarda her nesne ya da etkinliğe olumlu bir tepki gösterme yerine bazı etkinlikleri reddetme, ilgi konusunda daha seçici olma eğilimin güçlenmesidir.

b. Yetenek basamağı (12-14 yaşlar). Bu basamakta ergen yetenekleri üzerinde düşünmeye, meslek seçiminde yeteneklerin rolünü kavramaya başlar. Anne-baba gibi güçlü yetişkin modelleri ile özdeşim azalır ve daha uzak modeller seçimleri etkilemeye başlar.

c. Değer basamağı (15-16 yaşlar). Bu basamakta ergende topluma hizmet etme fikri belirir. Ergen artık bir mesleğin sağlayabileceği başka doyum olanaklarının farkına varmaya, tercihlerinde işin özü yanında diğer yönlerini de önem vermeye, farklı mesleklerin farklı yaşam biçimleri sağladığını görmeye başlar.

Bu dönemde ergen, uygun bir zaman perspektifi oluşturma yolunda adımlar atar. Hayat planını çizme dönemi yaklaşmaktadır. Ergen yaşamının ileriki dönemleri için planlar yapması gereken dönemin yaklaştığını görür. Günlük çalışma ve iş saatleri dışında geçecek zaman açısından yaşamının gelecek yıllarını düşünmeye başlar. Bu dönem Super'ın Benlik Kuramı'nda belirlediği mesleki gelişim evrelerinden "Araştırma Dönemi" nin deneme basamağına denk gelmektedir.

d. Geçiş basamağı (17-18 yaşlar). Bu aşamada ergen somut ve gerçekçi seçimler yapması gerektiğinin farkındadır; giderek bağımsızlığı kazanmaktadır, yetenek ve becerilerini deneyeceği yeni çevreler arar, meslekler ve çalışma hayatı hakkındaki bilgileri artmıştır. Bir mesleğe nasıl bağlanacağı hakkında artık yeterli bilgisi vardır.

Deneme döneminde ergen güçlü ve zayıf yönlerini, mesleklerin gerektirdiği nitelikleri ve sağladığı olanakları tanır, zaman perspektifi gelişir, şimdiki eylemlerinin geleceğini etkileyeceğinin bilincindedir. Gelecekteki doyum için şimdiki zevki erteleyebilir.

3. GERÇEKÇİ DÖNEM (18-22 yaşlar)

Bu dönemin zaman süreci, diğer dönemlerden daha fazla farklılaşma gösterir. Çünkü mesleklerin gerektirdiği eğitim düzeyleri ve bireylerin iş yaşamına atılma yaşları farklıdır. Deneme döneminde fiziksel bakımdan olgunlaşma genel gelişim açısından önemli rol oynarken bu dönemde bu etmenlerin etkisi iyice azalmıştır. Gerçekçi dönem, üç alt basamaktan oluşur:

a. Araştırma (Keşfetme) basamağı. Araştırma basmağı üniversiteye girişle başlar, hedeflerin giderek daralması ile sonlanır. Üniversitenin ilk yılında genç meslek seçimi yapmasına yardımcı olacak bilgi ve yaşantılar edinmeye çalışır. Eğitim ve eğitim sonrası iş olanaklarını öğrenmek için bilgi alır araştırır. Henüz kesin branşını seçmemiş olup, temel bilim eğitimi görmekte olduğundan yeni yaşantılar kazandıkça ilgilerinde değişmeler olur. Genç, meslek seçme sorunuyla ilgili kaygılarını yoğun olarak yaşar, ilgileri değişmiştir, meslek seçimi sorunuyla ilgili olarak gereksinim duyduğu yaşantıları bu dönemde geçirmeye başlar.

b. Billurlaşma basamağı. Bu basamak, daha önceki yaşanan süreçlerin birikimsel toplamıdır. Genç bu aşamada, çok kesin olmamakla birlikte birey içi ve dışsal faktörlerin bir değerlendirmesini yapar ve belirli bir mesleki amaca bağlanır.

c. Belirleme basamağı. Bu basamak, bireyin kararının kesinleşmesi ve özel planlanmayı kapsar. Bazı ayrıntılar açıklığa kavuşur. Örneğin, billurlaşma aşamasındaki genç, fizikçi olmaya karar verebilir ve belirleme aşamasında fizik bölümünü seçerek fizik öğretmeni ya da fizik mühendisi olarak hükümete bağlı olarak ya da endüstride çalışmaya karar verecektir (Swanson ve Fouad , 1999, Kuzgun, 2000, Yeşilyaprak, 2003).

SUPER'İN BENLİK KURAMI (KAVRAMSAL MODEL)

Super'a (1970,1990) göre meslek seçimi, belli bir gelişim süreci içinde birey ile çevrenin etkileşimi sonucunda oluşan benlik tasarımının bir mesleğe yansıması ve ifadesidir. "Rol Kuramı" olarak ta tanımlanabilen kavramsal bir modeldir. Bu kuramın önemli bir yönü, meslek seçiminde çeşitli kişilik özelliklerine dikkat çekerek, bireyin tüm yaşamı boyunca süren kişilik gelişiminde benlik kavramının meslek seçimindeki önemi üzerinde odaklaşmasıdır.

İnsanlar bebelikten itibaren kendilerine ilişkin bir benlik kavramı oluşturmaya başlar ve bu süreç yaşam boyu sürer. Benlik kavramının oluşmasında, insanların kullandığı yollardan biri keşfetmedir. Kişi çeşitli etkinlikler, çabalar sırasında neler yapabileceğini, yetenek ve özelliklerini keşfeder. Yaptıklarına başkalarının tepkilerini değerlendirir ve kendisi hakkında bir algı geliştirmeye başlar. Ailedeki veya tanıdık kişilerle özdeşleşme bu algının gelişmesinde başka bir yoldur. Çeşitli roller içinde ister hayali olsun isterse davranışsal olsun kendini sınama ve görme de insanların benlik kavramlarını geliştirmesine yardımcı olur.

Super' a göre bir mesleğin seçilmesi, bireyin yaşamında, onun benlik kavramını kesin bir şekilde belirttiği bir noktadır. Birey meslek tercihini ifade ederken "ben şu ya da bu biçimde bir insanım" demektedir. Super, benlik kavramının oluşması ve bir meslek tercihine dönüşmesinin, gelişimsel süreci boyunca gerçekleştiğini belirtmekte ve mesleki gelişim süreci 5 evreye ayırmaktadır (Akt. Yeşilyaprak, 2003).

1. BÜYÜME EVRESİ (Doğumdan 14. yaşa kadar)

Bu döneme ilişkin Super'ın açıklamaları Ginzberg ve arkadaşlarınkinden pek farklı değildir. Bu dönemde fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden hızlı bir gelişim yaşanır. Genel gelişimin çocukluk evresine rastlayan bu dönemde çocuk, sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda bilişsel kapasite, heyecansal denge, sosyal beceri ve uyum yönleri de gelişmektedir. Çocuk, okul yıllarında çalışmayı öğrenir, yetenekleri geliştirir, çevresinde bulunan insanlarla etkileşimlerde bulunur. Neler yapabileceğinin farkına varır, ne olmak istediğini düşünür. Çocuk, mesleki anlamda pek çok meslek hakkında kavramlar kazanır, bilgi edinir ve çevresindeki modellerle özdeşim kurar. Doğumdan itibaren çevresinin kendisi için verdiği tepkileri benlik kavramını oluşturmakta kullanır. Benlik kavramı ile meslek kavramları arasında ilişki kurmaya başlar. Mesleklerin bazıların dişil bazıların erkeksi özellikler taşıdığını kavrar ve erkek ya da kadınlar özgü meslek şeklinde ayrımlar yapmaya başlar.

Bu dönemin ikinci yarısı, ergenliğin ilk aşaması olan erinliğe rastlar. Bunu da Super ilgi ve yeteneklerin davranış ve amaç belirlemede önem kazandığı dönem olarak nitelemektedir. (Akt. Kuzgun, 2000). Büyüme dönemi şu alt bölümlerden oluşmaktadır:

a. Hayal basamağı (4-10 yaşlar). Bu aşamada çocuğun davranışlarında heves, arzu ve anlık ihtiyaçların etkisi yoğundur, hayal kurma ve rol denemeleri egemen etkinliklerdir.

b. İlgi basamağı (11-12 yaşlar). Hoşlanma ve beğenmenin, etkinliklerin ve meslek emellerinin belirlenmesinde en önemli olduğu basamaktır.

c. Yetenek basamağı (13-14 yaşlar). Bu basamakta ergen, işin gerektirdiği nitelikleri dikkate alarak yeteneklerine büyük önem verir.

Bu basamakların tanımları Ginzberg ve arkadaşlarının ileri sürdüğü gelişim basamakları için yaptıkları tanımlarla benzerlik gösterir (İsaacson ve Brown, 1996, Swanson ve Fouad , 1999, Kuzgun, 2000).

.

2. ARAŞTIRMA (KEŞFETME) EVRESİ (14–24 yaşlar)

Araştırma aşaması, ergenlikten ilk yetişkinliğe kadar geçen süredir. Genç bu aşamada kendi özelliklerini, başkalarının mesleki rollerini ve iş dünyasını keşfetmektedir. Başkaları ile ilişkiler, etkinlikler, yaşantılar, ev ve okulda alınan roller, mesleki benlik kavramı için veri kaynaklarını oluşturur. Kısaca bu evre, kendini tanıma, rol denemeleri, meslek incelemeleri ve sınama gibi etkinliklerin sürdürüldüğü bir dönemdir. Bu dönem kendi içinde şu alt basamaklara ayrılır:

a. Deneme basamağı (14–17 yaş). Bu gelişim basamağı, ilgi, gereksinme, yetenek ve değer ve fırsatların dikkate alındığı, geçici seçimlerin yapıldığı, fantezi, tartışma ve yarı zamanlı iş yaşantılarında bu seçimlerin geçerliğin denendiği dönemdir. Bu dönem Ginzberg ve arkadaşlarının gelişim kuramında belirlediği mesleki gelişim dönemlerinden “Deneme döneminin” “değer basamağına” denk gelmektedir.

b. Geçiş basamağı (18–21 yaş). Belirli bir meslek alanına hazırlayan bir eğitime başlayan genç durumu daha gerçekçi olarak değerlendirmeye başlar. Artık genç benlik kavramını uygulamaya koyma çabasındadır.

c. Sınama ve izleme basamağı (22–24 yaş). Bu basamakta okul bitirip, kazandığı yeterlilikleri sınamak üzere bir mesleğe adım atılır. Benlik kavramı ile işin gerektirdiği roller arasında bir uyum sağlamaya ve durumu izleyip değerlendirmeye çalışır.

3. YERLEŞME EVRESİ (24–44 yaş)

Bu evre genç yetişkinlik ve olgunluk dönemlerini kapsar. Artık denemeler azalmıştır. İşe bağlanma artar. Bir uzlaşma sağlamaya ve işinde yerleşme başlar. Sosyal yaşamını da işine göre düzenlemeye çalışır. Mesleki benlik kavramı kararlılık kazandıkça, ilerlemek ve iş dünyasında güvenli bir yer edinmek için daha çok çaba harcanır.

4. KORUMA EVRESİ (45–64 yaş)

Birey artık olgunlaşmıştır ve bu aşamada kendinden beklenen, artık yeni bir temel oluşturmaktan çok, var olan benlik kavramını başarılı bir şekilde korumaktır. Bu aşamada genel olarak bireyin umutlarının gerçekleşmesi ve doyuma ulaşması mümkündür.

5. ÇÖKÜŞ EVRESİ (65 yaş ve sonrası)

Fiziksel ve zihinsel süreçlerin yavaşlaması ve enerjinin azalması nedeniyle çalışma etkinlikleri değişmeye uğrar. Bu evrede yapılması gereken görev, bir yaşam boyu oluşan ve uzun bir süre sabit kalan benlik kavramını çalışma alışkanlıkları bakımından değiştirerek yeni bir benliğe uyum sağlamaktır. Çöküş aşamasında birey daha az yük alabilir ve çalışma alışkanlıklarını, çeşitli şekilde azalan kapasitesine göre ayarlamaya başlar. Yarı zamanlı ve hafif işler, hobiler, tam zamanlı işin yerini alır. Emeklilik yaşında ve çalışma yaşamını sonlandırmada büyük farklılıklar gözlenir, bazıları bunu yapıcı bir şekilde sonuçlandırabilir, bazıları hayal kırıklıkları ve sıkıntılarla dolu bir zaman yaşar. Bu dönem kendi içinde şu alt basamaklara ayrılır:

a. Yavaşlama basamağı (65-70 yaşlar). Bu yıllarda kişi iş temposunu yavaşlatır, görevlerini daha az güç isteyen başka alanlara kaydırılır, işin yapısı değiştirilir ve azalan kapasite ile görülen iş arasında bir uyum sağlamaya çalışır.

b. Tam emeklilik basamağı (71 yaş ve sonrası). Artık bu yıllarda meslekten ayrılma ve işi tümüyle bırakma gereği görülür. Bireyler arasında bu bakımdan da farklar vardır. Bazılarına emeklilik kolay ve hoş gelebildiği gibi bazılarına çok zor gelebilir.

BROWN'UN, DEĞER TEMELLİ, BÜTÜNSEL KARİYER VE YAŞAM ROLÜ SEÇİMLERİ MODELİ

Duane Brown (1996) tarafından geliştirilen değerlere dayalı bütünsel kariyer ve yaşam rolü seçimleri modeli, mesleki karar sürecinde değerlere merkezi bir yer verir, ancak değerler sadece meslek kararı verirken temel oluşturur. Brown'a (1996) göre değerler, bireyin kendisinin ve başkalarının eylemlerini değerlendirirken kullandığı standartlardır. Brown'a (1996) göre değerler, kalıtım ve çevresel etkenlerden etkilenir. Değerlerin gelişimini etkileyen çevresel etkenler aile, medya, toplum, okul ve kültürdür. Çevresel etkenler, bilgi işleme sürecini etkiler ve böylece bir değer kişiye mantıksız gelirken, başka birisine aynı değer mantıklı ve net gelebilir. Kalıtım ve çevresel etkilerin sonucu olarak belirli değerler diğerlerinden daha önemli hale gelir.

DEĞERLERİN TANIMI

Değerler bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları olan inançlardır (Brown, 1996). Değerlerin bilişsel yönü bireyin hayatında ulaşmak istediği nokta ve bu noktaya ulaşma yollarını içerir. Örneğin, ekonomik zenginliğe önem veren bir öğrenci, bu değeri gerçekleştirmek istediği bir amaç olarak algılar ve bu amacını gerçekleştireceğini düşündüğü etkinlikleri tercih eder. Bu öğrenci ileride meslek olarak çok para kazanabileceği için tıp eğitimi almayı tercih edebilir. Değerlerin duyuşsal öğesi, duygular (örneğin olumlu ve olumsuz duygular), insanlar çevreleriyle etkileşime geçtiklerinde ve içsel düşüncelerine yoğunlaştıklarında otomatik olarak harekete geçer. Çünkü bazı inançlar diğerlerinden daha çok benimsenir. Bu inançlardan doğan duygusal tepkiler, kişiden kişiye çok büyük değişiklik gösterir. Değerlerin davranışsal öğesi yani

amaç yönelimli eylem, değerler, ihtiyaçlar ile ya da değerleri doyuma ulaştırabileceği düşünülen fırsatlar oluştuğu zaman gözlenir.

DEĞERLERİN BİREYLERDEKİ İŞLEYİŞ BİÇİMİ NEDİR?

İnsan hayatında değerler bazı temel amaçlara hizmet etmektedirler. Bu temel amaçlardan biri, değerlerin insanların ihtiyaçlarını karşılamalarına izin verecek, sosyal olarak kabul edilebilir etkileşimleri kolaylaştırmasıdır. Değerler başka insanların davranışlarını yargıladığı gibi kendi davranışlarını da yargılamasını sağlayacak standartlar sunar. Değerlerin standartlar olarak işlev görmeleri düşüncesi değerleri ilgi alanlarından ayırır. Değerler "gereklilik" özelliği gösterirler. Birey bu gerekliliği şu şekilde yaşamaktadır: "ben belirli bir yönde (arzu edilen sonuçsal duruma yönelik) hareket etmeliyim" ve "bu yönde belirli bir yolla hareket ederek ilerlemeliyim". Değerler aynı zamanda karar vermede merkezi bir role sahiptir. Çünkü değerler hedef belirlemenin temelidir. Hedefler eğer uygun bir şekilde oluşturulmuşsa bireyi istenilen sonuçlara doğru yönlendirir (Örneğin, başkaları tarafından kabul edilme). Sonuç olarak değerler davranışı rasyonelleştirmek için temel oluşturur. Örneğin, aile ile birlikte zaman geçirme yerine çok para kazanmaya önem veren kişiler haftanın 7 günü her gün 8 saat çalışmaya istekli olduklarını kolayca açıklayabilirler. Öte yandan aile ile birlikte zaman geçirmeyi önem veren bir başka kişinin hafta sonu neden çalışmak istemediğini de değerler kolayca açıklayabilir.

DEĞERLER NASIL GELİŞİR?

Değerler, ilgiler vb. gibi diğer özelliklerde de olduğu gibi deneyim ve kalıtsal özelliklerin etkileşimi sonucu gelişir. Çocukların çoğu günlük hayatlarında ebeveynlerden, kardeşlerden, diğer yetişkin ve çocuklardan gelen binlerce değer yüklü mesajla bombardımana tutulmaktadır. Medya da aynı zamanda değer yüklü bilgilerin önemli bir kaynağıdır. Çocuklara ulaşan mesajlar

kendine has (özel) rolleri gerçekleştirmek (mesela, aile) kadar genel işleyişle de (örneğin dürüstlük) ilgili bilgileri içerir. Sonuç olarak insanların değerleri ileride bilişsel, duygusal ve davranışsal kalıpların oluşmasını sağlayacak adeta bir "dinamik bilişsel kromozomun" oluşumuna benzer bir şekilde parça parça gelişir. Bireylere zıt mesajlar içeren değer yüklü bilgilerin "genetik kırıntıları" da ulaştığı için ortaya çıkan kimi değerler zamanla zayıflayacak ve bu nedenle yüksek bir önceliğe sahip olmayacaklardır. Dahası, ortaya çıkan kimi değerler öteki değerlerle çatışarak kararsız ve çelişkili bilinçler, duygular ve davranışlar yaratabilirler. Böylece değerler bireyin gelişiminin herhangi bir aşamasında az çok belirginleşmiş ve önem sırasına konmuş olabilirler. Değerlerin ne oranda belirginleştiği ve önem sırasına ne şekilde konduğu bilişsel netlikle ilgilidir. Ancak bilişsel netliğin kuralcı ve değişmez olmadığını; fakat kişiye özgü bir kavram olduğunu unutmamak gerekir. Değerler bilgi işleme süreçlerini de etkilemektedir, bu nedenle bir değeri taşıyan birinin o değeri taşımayan bir diğerine karışık veya mantık dışı görünmesi olasıdır.

Belirginleşmiş değer, birinin kendiyle ilgili bir etiket yapıştırabildiği ve bu etiketle kendi davranışlarını açıklayabildiği değerlerdir: "Çok paralı bir iş arıyorum çünkü materyalist biriyim." Bazı değerlerin biliş üzerinde çok az etkisi olabilir. Bu değerler belirginleşmemişlerdir, ancak düşünme ve çatışmanın bir sonucu olarak ileri bir zamanda belirginleşmiş bir değer olarak ortaya çıkabilirler. Bireyler davranışlarına yol gösterme noktasında taşıdıkları önem sırasını belirleyebildikleri ve bu önem sırasına göre hareket edebildikleri zaman değerler bir öncelikler sırasına konurlar. Ancak çevresel faktörler değerlere göre hareket etmeyi engelleyebilir.

MESLEK SEÇİMİNDE DEĞER TEMELLİ YAKLAŞIM

Duane Brown (1996) tarafından geliştirilen değerlere dayalı bütünsel meslek yaşamı modeline göre,

1. Her birey bir değerler sistemi içinde öncelik sırasına konmuş nispeten az sayıda değer geliştirir. İş değerleri yaşam değerlerinin bir alt kümesini oluşturur.

2. Yüksek derecede önem sırasına konmuş değerler, a) en az bir seçeneğin varlığı bireyin sahip olduğu değerleri tatmin etmek için yeterli olması halinde, b) seçeneklerle ilgili değer- temelli bilgi karar verene ait olması halinde ve c) her alternatifi yerine getirmedeki göreceli zorluğun aşağı yukarı aynı olması halinde kariyer seçimlerinde en belirleyici faktördür.

3. Değerler çevre ile bireyin kalıtımsal özellikleri arasındaki etkileşimden doğan değer yüklü bilgiler sayesinde kazanılmaktadır. Kültürel altyapı, cinsiyet ve sosyoekonomik durum toplumsal etkileşimleri ve olanakları değerlerin gelişimini etkilediği için, kadınlar ve erkekler, farklı kültürel gruplar ve farklı sosyoekonomik sınıflardan gelen insanlar için değerlere yüklenen öncelikler farklılaşacaktır. Kültürel alt gruplar arasında olduğu gibi bu kültürel alt grupların içinde de kadın ve erkeklerin değerleri arasında farklılıklar olacaktır. Etkileşim olanaklarının değerlerin gelişimini etkilemesi gibi toplumsal cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve kültürel altyapı da değerlere etki eden olanakları etkileyeceklerdir.

4. Yaşamdan alınan doyum, önemli değerleri tatmin edecek bir dizi yaşam rolünün başarılmasına bağlıdır. Yaşamdan alınan doyum bütünsel bir kavramdır.

5. Bir rolün belirginliği temel değerlerin tatmini için ne oranda bir kaynak içerdiği ile ilgilidir. Farklı roller tarafından tatmin edilen değerler çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle insanlar bir rolden diğerine geçiş yaparken,

davranış kaymalarına (önceliklerdeki farklılaşmaya) yol açan en önemli etken değerlerdir. Neredeyse tüm örneklerde rol ilişkili davranışların belirlenmesinde birkaç değer bir arada etki etmektedir.

6. Değerler günlük davranışı yönlendirir. Değerler bireye ileride nerede olmak isteyeceği ile ilgili bir fikir sunar. Bundan dolayı değerler, kariyer ve yaşam hedeflerinin en önemli belirleyicisi olur. Hedefler bir kez oluşturulduğunda hazırlayıcı davranışlara yol açar (örneğin beceri geliştirme). Eğer birey yaşam hedeflerinin engellendiğini düşünürse depresyonla sonuçlanabilir.

GOTTFREDSON'UN DARALTMA VE UZLAŞMA KURAMI

Farklı sosyal sınıflar ve etnik gruplara mensup kadın ve erkeklerin birbirinden çok farklı tercihler yapmaları ve bu ayrışmanın oldukça erken yaşlarda başlaması Gottfredson'un (1981, 2002) ilgisini çekmiş ve meslek seçiminde sosyal faktörlerin etkisini vurgulayan kuramını geliştirmiştir. Gottfredson, gelişim kuramcıları gibi, meslek seçimi kararının gelişim süreci boyunca olgunlaştığını, bunun da öz kavramının gelişimine paralel bir çizgi içinde gerçekleştiğini kabul etmektedir. Ancak Gottfredson, meslek gelişimde önce sosyal öz algısının, daha sonra psikolojik öz algısının meslek terimlerine dönüştüğünü savunmakta ve öz kavramının sosyal yönüne psikolojik yönünden daha fazla önem vermektedir. Gottfredson'a (1981, 2002) göre meslek seçimi, kişinin kendini sosyal düzen içinde bir yere yerleştirme girişimi ve çabasıdır. Daraltma ve uzlaştırma kuramında öz kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Gottfredson'a göre öz kavramı kişinin kendisi hakkındaki algılarının kavramlaştırılması ve uygun terimlerle ifadesidir. Öz kavramı cinsiyet, dış görünüm, yetenekler, değerler vb. öğelerden oluşur. Bu öğelerden bazıları bazı kişiler için diğerlerinden daha önemli olabilir.

Daraltma Sürecinin İlkeleri

Gottfredson'a (1981, 2002) göre kabul edilebilir meslek seçeneklerinin bulunduğu bölgenin oluşmasında yani sosyal alanın, oluşmasında şu ilkeler geçerlidir.

1. Bireyin soyutlama gücünün artması: İnsanlar, yaşları ilerledikçe kendilerine ve çevrelerine ilişkin somut bilgileri daha iyi kavramaya ve organize etmeye başlarlar. Örneğin, önce meslek üyelerini giyimleri ile ayırt eden çocuk giderek açıkça gözlenemeyen nitelik farklarını da algılayabilir.

2. Öz kavramı ile heveslerin etkileşimli gelişimi: Öz kavramı ile meslek tercihleri, birbirlerini etkileyerek gelişirler. Mesleki tercihler öz kavramını geliştirme gayretini arttırır. Öz kavramının gelişimi meslek tercihlerinde değişikliğe yol açar. Meslek, kişinin kendini topluma kabul ettirmede en önemli öğe olduğu için meslek tercihleri ile öz kavramı birbirleri ile sıkı bir etkileşim halindedir.

3. Ayrıştırma ve birleştirmede örtüşme: Çocuklar kendileri ve meslekler hakkındaki bilgileri karmaşıklık düzeyine göre anlar ve özümlerler. Ancak bu işlem kesikli değildir. Örneğin, henüz hala cinsiyet rolleri ile ilgili somut kavramları edinirken sosyal sınıfla ilgili daha soyut özellikleri de anlayabilirler.

4. Aşamalı ve geri dönülmez eleme: Bireyler önce cinsiyetleri, daha sonra sosyal sınıfları ile ilgili öğeleri içselleştirdikçe ve öz kavramları giderek karmaşıklaştıkça bazı seçenekleri uygun olmayan, yanlış seçenekler olarak listelerinden çıkarırlar. Bunların bir daha, kendiliğinden, dikkate alınma olasılıkları çok zayıftır. Böyle seçeneklere yeniden dönmesi için kişinin sosyal çevresine dikkate değer bir değişiklik olması gerekir.

5. Daraltma süreci kendiliğinden gerçekleşir: Meslek seçeneklerinin sınırlarının çizilmesi öyle bir şeydir ki birey bunun kendiliğinden gerçekleştiği inancındadır. Öz kavramının gelişimi öylesine gerçekleşir ki inançlar ve davranışları üzerindeki derin ve sürekli etkisine rağmen, insanlar bunu açıkça

dile getiremezler. Bunun için uyarıcı bir sosyal çevre ya da psikolojik danışma gerekir.

Sınırlandırmanın aşamaları

Gottfredson'a (2002) göre, öz kavramının ve meslek emellerinin gelişimi dört aşamada gerçekleşir. Her bir basamak, bir alttakine göre, daha üst düzey bir zihin gelişimini ve kişilik bütünlüğünü gösterir. Kişi kendisi ve mesleklerin o ana kadar bilmediği yönleri hakkında anlayış geliştirdikçe sosyal alanında giderek daralma görülür.

1. **Güce ve büyüklüğe yöneliş (3- 5 yaşlar) dönemi.** Okul öncesi dönemde çocuklar sezgisel düşünceye ve obje konumuna erişirler. Örneğin, insanların cinsiyetlerini, boylarına göre değişip değişmediği bilirler. İnsanları basit yollarla sınıflandırmaya (büyük güçlüdür küçük zayıftır gibi) ve meslekleri de yetişkin rolleri olarak tanımaya başlarlar. Bu dönemde çocuklar kararlı ve tutarlı bir cinsiyet rol kavramına sahip değildirler, erkek ve dişi soyut kavramlarını da bilmezler. Ancak farklı cinsiyetten insanlar arasındaki gözlenebilir somut farkları ayırt edebilirler. Yetişkin etkinliklerinden ve mesleklerinden cinsiyetlerine uygun olanlara yönelirler. Bir yetişkin dünyası olduğunu ve çalışmanın bu dünyadaki önemini o yaşlarda fark ederler.

2. **Cinsiyet rollerine yöneliş (6–8 yaşlar) dönemi.** Bu yaşlardaki çocuklar somut terimlerle düşünmeye ve basit ayırımlar yapmaya başlarlar. Sınıflamalar kesin ve iki uçludur (iyi kötü, güzel çirkin vb.). Cinsiyet rollerini anlamaya başlarlar, fakat birinci derecede en görülebilir ipuçlarına örneğin, giyim veya etkinliklere bakarlar. Cinsiyet rollerine moral zorunluluk olarak bakarlar. Bu dönemdeki mesleki amaçlar kişinin cinsiyetine uygun olanı yapması ile ilgilidir. Her iki cinsiyetten çocuklar kendi cinsiyetlerini üstün sayarlar, karşı cinsten davranışları kesinlikle redderler. Bu dönemde çocuk mesleki saygı ile ilgili değildir, fakat sosyal sınıf ayrımının biraz farkındadır. Zengin, fakir, temiz, kirli, kendininkini veya başkalarınınki ayrımları çocuklara sadece iyi –kötü şeklinde görülür.

3. **Sosyal değerlendirmeye yöneliş (9–13 yaşlar) dönemi.** Bu dönemde çocuklar sosyal değerlendirmeye çok duyarlı olurlar. Değerlendirme, yaşıtları ve aile bireyleri tarafından yapılır. Çocuk, artık cinsiyet ayrımından başka sosyal sınıf ayrımı ile de ilgilenmektedir. Dokuz yaşına doğru çocuklar statüsü düşük mesleklere karşı daha katı yargılarda bulunmaya başlarlar, tercihlerinde bunları söyleme eğilimi azalır. On üç yaşına doğru meslekleri, yetişkinlerin yaptığı gibi, saygınlık derecesine göre sıralarlar; gelir, eğitim düzeyi vb. faktörlerin, insanların nasıl yaşayacağını ve başkaları tarafından ne derecede saygı göreceğini belirleyen faktörler olduğunu ayırt etmeye ve mesleki hiyerarşiyi fark etmeye başlarlar. Bu dönemdeki çocuklar sosyal sınıf ve yetenek düzeyi hakkındaki görüşleri öz kavramlarına kattıkça bunlarla uyuşmayan meslek seçeneklerini reddetmeye başlarlar. Çocuklar ayrıca başarısızlık olasılığı yüksek, riski fazla olan ve erişilmesi olanaksız seçenekleri de devre dışı bırakmaktadırlar ve katlanabilir olanlarla gayret sınırlarının üzerindeki mesleklere itibar etmemektedirler. Yetenekleri hakkında görüşlerini değiştirecek bir olay olmadıkça bu tip seçenekleri listelerine almazlar.

4. **İçe yönelme (14 yaş ve üzeri) dönemi.** Bu dönemde ergenler toplumda az çok istenen bir yer edinmek için kim oldukları ile ilgilenemeye ve soyut, karmaşık bilgiyi daha iyi anlamaya ve bütünleştirmeye başlarlar. Bu dönemde ergenler kişisel özelliklerini, değerlerini, ilgilerini ve yeteneklerini gerçekten ne olduğunu araştırırlar ama gerçekte ilgileri ve değerlerinin çoğu henüz şekillenmemiş olabilir. Bu yıllarda ergen daha önceki dönemlerde eleyip sayıca azalttığı meslek seçeneklerini araştırmaya girişir. Ergen özünü daha iyi keşfetme ve onu gerçekleştirebileceği en uygun meslek seçeneğini bulma çabasındadır.

Emellerin uzlaştırılması

Daraltma süreci istenmedik seçeneklerin listeden çıkarılması, uzlaştırma süreci ise en çok istenen seçeneklerle dış gerçeklerin uygunluğunun sağlanmasıdır. Uzlaştırma süreci beklenenleri gerçeklerle karşılaştırıp, beklenenler de değişiklikler yapmakla gerçekleşir. Bu süreç boyunca bireylerin emelleri idealden aşağı doğru kayacak ve erişilebilir olana yaklaşacaktır. Buna Gottfredson önceden yapılan uzlaşma demektedir.

Gottferdson'a (2002) göre yaşantısal uzlaşma, kişinin en çok tercih ettiği seçeneklerini uygularken bir engelle karşılaşması halinde yaptığı işlemdir. İnsan bir planı uygularken bir takım engellerle veya fırsatlarla karşılaşırlar. Bunlar, yakın çevrede bir okulun bulunması, aileden birinin kaybı, mirasa konma vb olabilir. Ülkenin ekonomik koşulları meslek seçimini belirleyen çok önemli bir etmendir. Ekonomi, belli bir tür iş alanının diğerinden daha fazla gelişmesini sağlayabilir ya da tersi olabilir.

Erişilebilirlik ilkeleri

Gottfredson'a (2002) göre birçok mesleğin erişilebilirlik derecesi pek açık değildir. Mesleklerin erişilebilirlik durumu, birçok faktöre bağlı olarak, zaman içinde veya bölgelere göre büyük değişiklik göstermektedir. Bu işlemi yönlendiren üç faktör vardır.

Seçici dikkat. İnsanlar, normal olarak, kendileri için uygun olduğunu düşündükleri mesleklerin erişilebilirliğine ilişkin bilgiye dikkat ederler; kendi sosyal alanları içine giren meslekleri ayrıntılı olarak incelemek isterler.

Uygulama aşamasında olma. İnsanlar öncelikle ihtiyaç duydukları bilgiye duyarlıdır. Bir meslek tercihini uygulamaya koyan birey, karşılaşacağı güçlükler ya da kendisine açık olanaklar hakkında bilgi edinme ihtiyacı duyacaktır. Uygulama zamanı yakın ve tercihe bağlanma ne derece güçlü ise birey o derece gerçekçi olmak isteyecek ve koşulları o derece ayrıntılı olarak inceleme gereği duyacaktır.

Arama kolaylığı ve bilgiye yakınlık.İnsanlar güvenilir ve kolay erişilebilir olan kaynaklardan bilgi edinmek isteyeceklerdir. Bu kaynaklar arkadaşlar, öğretmen, çevredeki yetişkinler, yazılı ve görsel yayın araçları gibi.

ÜLKEMİZDE MESLEK DEĞERLERİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Meslek değerleri ile ilgili ülkemizde ve yurtdışında birçok araştırma yapılmış, meslek değerlerinin çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Aşağıda, bu çalışmayla ilgili olan araştırmalardan, ulaşılabilenler özetlenmiştir:

Meslek değerleri ile ilişkisi en çok incelenen değişkenlerden biri ana-baba tutumlarıdır. Araştırma sonuçlarına göre, ana-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrenciler, yeteneğini kullanma ve yaratıcılık meslek değerlerine önem verdikleri görülmüştür (Karadeniz, 1994; Öktem, 2000). Konuyla ilgili bu araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Karadeniz (1994), yaptığı çalışmada, lise son sınıf öğrencilerinin demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarıyla çeşitli meslek değerleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Trabzon merkez liselerinden, Afkan Kitapçıoğlu, Fatih ve Trabzon Liselerinde okuyan 252 son sınıf öğrencisiyle çalışılmıştır. Anne ve babanın demokratik tavırlarının çocuğun yeteneğini kullanma, yaratıcılık, yarışma, işbirliği, değişiklik meslek değerlerinin gelişimiyle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Araştırma ikincil amaç olarak demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumları ile meslek değerlerini, yaş, cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve ailenin

sosyoekonomik düzeyi gibi demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Annenin ve babanın eğitim seviyesinin, onların demokratik tavır geliştirmesinde etkili olduğu, eğitim seviyesi yükseldikçe daha çok demokratik tavır sergiledikleri, çocuk sayısı az olan ailelerin, sosyoekonomik düzeyleri iyi olan ailelerin de demokratik tutum sergilemeye daha yatkın oldukları saptanmıştır. Ayrıca, annenin ve babanın eğitim düzeyindeki artışla birlikte yaratıcılık meslek değerinde artış olduğu bulunmuştur.

Öktem (2000), lise son sınıf öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumları ile mesleki ilgi ve değerleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ana-baba tutumunu otoriter olarak algılayan öğrencilerin kazanç, ün sahibi olma ve düzenli yaşam değerlerine ilk sırada, liderlik, işbirliği ve yaratıcılık değerlerine son sırada yer verdikleri; ana-baba tutumunu koruyucu olarak algılayan öğrencilerin ün sahibi olma, yeteneğini kullanma, yaratıcılık değerlerine ilk sırada, yarışma ve kazanç değerlerine son sırada; ana-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin yaratıcılık, yeteneğini kullanma, liderlik değerlerine ilk sırada, işbirliği, düzenli yaşam ve yarışma değerlerine son sırada önem verdikleri saptanmıştır.

Bogenç (1990) , suçlu gençlerle çıraklık okulundaki çırakların meslek değerlerini karşılaştırdığı çalışması ise Ankara Çocuk Islahevinden 90 suçlu genç ve Ankara Ah-i Evran Çıraklık okuldan 90 çırak üzerinde yapılmıştır. Araştırma bulguları, mesleki değerlerde suçlu gençlerle, çırakların tercih sıralamalarında ilk iki meslek değeri dışındaki mesleki değerlerin birbirine paralel olduğu saptanmıştır. Suçlu gençler düzenli yaşam, ün sahibi olma, yaratıcılık, yarışma, yeteneğini kullanma, değişiklik, liderlik, kazanç meslek değerlerini tercih ederken; çıraklar ün sahibi olma, düzenli yaşam, yaratıcılık, yarışma, yeteneğini kullanma, değişiklik, liderlik, kazanç meslek değerlerini tercih etmişlerdir. Sonuç olarak ıslahevindeki gençlerin ve çırakların meslek değeri ve ilgiler açısından belirgin farklılıkları olmadığı, tercih sıralamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür.

Çakacı (1982) yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin değer kavramlarına açıklık kazandırmak için bir proje hazırlamıştır. Proje, Isparta Kız Lisesinde, 2. ve 3. sınıflardan seçilen 34 yatılı kız öğrenciye uygulanmıştır. Projede öğrencilerin kendi değerlerinden haberdar olmalarının, yaşamlarında gerçek değerlerine uygun, sağlıklı kararlar almalarını sağlayacağı varsayılmıştır. Proje; (1) öğrencilerin değer tarifleri, (2) değerler hakkında bilgi verilmeden önce ve sonra oluşturdukları değer listelerinin karşılaştırılması, (3) öğrencilerin kendi değerleri ile arkadaşlarının onlara atfettikleri değerler arasındaki uygunluk derecesi, (4) öğrencilerin seçtikleri mesleklere has değerlerle kendi kişisel değerleri arasındaki uygunluk derecesi ve (5) program eleştirilerine başvurulmak suretiyle izlenimci bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme sonuçlarına göre, uygulanan programın, öğrencileri değer kavramı üzerine düşünmeye ve bu konuda sorular sormaya teşvik ettiği bulunmuştur.

Güney (1982)'in çalışması, İstanbul Koca Sinan Lisesi son sınıf öğrencileriyle yapılan deneysel bir çalışmadır. Uygulanan grup rehberliği programının, öğrencilerin meslek değerleri ile mesleki tercihleri arasındaki uygunluğa etkisini incelemek üzere 20 deney, 20 kontrol grubunda olmak üzere 40 erkek öğrenciyle çalışılmıştır. Meslek tercihleri ile ölçülen meslek değerleri arasında grup rehberliği uygulamasından önce tutarsızlık olduğu, grup rehberliği uygulamasından sonra deneme grubundaki öğrencilerde meslek değerleri ve meslek tercihleri arasındaki tutarlılığın arttığı görülmüştür.

Yapılan bazı araştırmalarda ise, meslek değerleri sınıf düzeyi ve cinsiyet arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir: (Yüksel, 1990; Demircioğlu, 2004; Kuzgun, 1976):

Fen Lisesi 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin algılanmış yetenek, ilgi ve değer algı düzeylerini, bu algıların cinsiyet, sınıf seviyesi ve akademik başarı puanlarına göre değişip değişmediğini incelediği araştırmada (Yüksel, 1990), Ankara Fen lisesinde öğrenim gören lise 1. sınıf 72 öğrenci, lise 3. sınıf 52 öğrenci toplam 129 öğrenci ile çalışmıştır. Fen Lisesi öğrencilerinin en çok

yeteneğini kullanma, yaratıcılık ve yarışma meslek değerlerine önem verdikleri; en az önem verdikleri meslek değerleri ise kazanç, ün sahibi olma ve düzenli yaşam meslek değerleri olduğu bulunmuştur. Lise 1. sınıf öğrencilerinin yarışma, düzenli yaşam, liderlik meslek değerlerine; lise 3. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur. Lise 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin arasında yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, değişiklik, kazanç ve ün sahibi olma meslek değerlerinde sınıf seviyesine göre anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Ayrıca, Fen Lisesi öğrencilerinin meslek değerlerinde cinsiyete göre farklılık olmadığı görülmüştür.

Demircioğlu (2004) yaptığı araştırmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencileri ile ortaöğretim 9. ve 11. sınıf öğrencilerinin mesleki değer tercih sıralamasının sınıf düzeyine, sosyoekonomik düzeye ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma sonuçlarında; sınıf düzeyine göre, 8. sınıf öğrencilerinin yarışma, ün sahibi olma, liderlik ve yaratıcılık değerlerine önem verdiklerini; 9. sınıf öğrencilerinin liderlik, yarışma, ün sahibi olma ve yaratıcılık değerlerine önem verdiklerini; 11. sınıf öğrencilerinin ise yarışma, ün sahibi olma, liderlik ve yaratıcılık değerlerine önem verdiklerini görülmektedir. Cinsiyete göre ise, 8. sınıf kız ve erkek öğrencilerin yarışma değerine önem verdikleri; 9. sınıf kız öğrencilerinin yarışma, liderlik, ün sahibi olma, yaratıcılık değerlerine önem verdikleri; 9. sınıf erkek öğrencilerinin liderlik, yarışma, ün sahibi olma, kazanç değerlerine önem verdikleri; 11. sınıf kız öğrencilerinin liderlik, yarışma, ün sahibi olma, kazanç değerlerine önem verdikleri; 11. sınıf erkek öğrencilerinin ise iş bulma olanağı, ün sahibi olma, yaratıcılık, değişiklik değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Sosyoekonomik düzeye göre, 8. sınıf alt SED, orta SED ve üst SED'de bulunan öğrencilerin yarışma değerine önem verdikleri; 9. sınıf alt SED, orta SED ve üst SED'de bulunan öğrencilerin yarışma değerine önem verdikleri; 11. sınıf alt SED'de bulunan öğrencilerin ün sahibi olma değerine; 11. sınıf orta SED'de bulunan öğrencilerin liderlik değerine; 11. sınıf üst SED'de bulunan öğrencilerin ise, yaratıcılığa önem verdikleri tespit edilmiştir. Yarışma, ün sahibi olma ve liderlik meslek değerleri 8. 9. ve 11. sınıf öğrencilerin üst sıralarda önem verdiği meslek değerleridir. 11. sınıfta ise iş bulma olanağı meslek değerinin birinci sırada olduğu görülmektedir.

Kuzgun (1976)'un yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin önem sırasını ve yaş, cinsiyet, başarı ve sosyoekonomik düzey gibi değişkenlerin değer sıralamalarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Lise öğrencilerinin kazanç, şöhret gibi yüzeysel ve dışsal faktörlerden çok yetenek ve ilgilere uygunluk gibi kendilerini gerçekleştirmeye olanak verecek faktörlere önem verdikleri bulunmuştur. Lise öğrencileri için kazanç başlı başına önemli bir faktör olarak görülmekle birlikte kazancın devamlı ve kararlı olması büyük bir önem kazanmaktadır. Bu durum özellikle sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarında gözlenmektedir. Seçilecek mesleğin beğenilen, itibarlı bir meslek olması da sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları için önemli görülmektedir.

Lise öğrencilerin mesleki değer ve tercihleri ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan Murat (2003), araştırmasının sonucunda lise öğrencilerinin başarma ihtiyacı-ün sahibi olma değeri, gösteriş ihtiyacı-ün sahibi olma değeri, düzen ihtiyacı- düzenli yaşam değeri, özerklik ihtiyacı- değişiklik değeri, değişiklik ihtiyacı- değişiklik değeri, saldırganlık ihtiyacı- yarışma değeri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Uyarlık ihtiyacı- işbirliği değeri ve başatlık ihtiyacı- liderlik değeri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kesici (1997) yaptığı çalışmada, çıraklık eğitim merkezindeki öğrencilerin ilgi, yetenek ve meslek değerleri ile meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Konya 100. Yıl Çıraklık Eğitim Merkezi'nde eğitim gören kaynakçı, oto elektrikçisi, soğuk demirci, elektrikçi, kaportacı, oto boyacı, tornacı 195 çırakla çalışılmıştır. Oto elektrikçi çırakların, yeteneğini kullanma, yaratıcılık ve işbirliği meslek değerlerine; torna çıraklarının, yarışma ve değişiklik meslek değerlerine; oto tamircisi çırakların, düzenli yaşam ve ün sahibi olma meslek değerlerine; kaportacı çırakların ise liderlik meslek değerine önem verdikleri görülmüştür. Farklı dallarda eğitim gören çırakların meslek değerlerinin birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir.

Meslek değerleri ile ilişkisi incelenen diğer değişken ise okul türüdür. Araştırma sonuçlarına göre, Sağlık meslek lisesi ve İmam hatip lisesi öğrencilerinin ilgilerine ve yeteneklerine uygunluk meslek değerlerine daha fazla önem verdikleri, Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ise yaratıcılık ve düzenli yaşam meslek değerlerine daha fazla önem görülmüştür (Savaş, 1984; Bağatır, 1996). Bu araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Sağlık meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencilerinin mesleki doyum kaynaklarını (meslek değerleri) incelediği araştırmada (Savaş, 1984), Ankara Yenişehir Sağlık Meslek Lisesi'nden 193 ve Çankaya İmam Hatip Lisesi'nden 182 toplam 375 lise öğrencisiyle çalışmıştır. Her iki okulun öğrencilerinin kazanç, ün ve sosyal güvence gibi değerlerden daha çok ilgilere ve yeteneklere uygunluk değerlerine önem verdikleri bulmuştur. Ayrıca, insanlığa hizmet değeri Sağlık Meslek Lisesi'nde 3. sırada yer almıştır. Ancak sosyoekonomik düzeyin belirleyicilerinden biri olan eğitim açısından bakıldığında hiç eğitim görmemiş veya ilkokul öğrenimi görmüş ailelerin çocuklarının düzenli ve kararlı bir gelişim sağlayabilecekleri bir mesleğe; orta ve yüksek eğitim görmüş ailelerin çocuklarının ise kendi gizil güçlerini ve yaratıcılıklarını gerçekleştirebilecekleri mesleklere yöneldikleri saptanmıştır.

Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ilgi, yetenek ve değerleri ile okudukları bölümler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan çalışma, Bağatır (1996) tarafından yapılmıştır. İlgili araştırmada, mesleki değerler arasında en çok önem verilen değer olarak yaratıcılık değeri (% 71,3) ve düzenli yaşam değeri (% 69,2) olduğu; en az önem verilen değerlerin yeteneğini kullanma değeri (% 41) ve liderlik (46,1) değeri olduğu bulunmuştur.

YURTDIŞINDA MESLEK DEĞERLERİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Meslek değerleri ile ilgili yurtdışında birçok araştırma yapılmış, meslek değerlerinin çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Aşağıda, bu çalışmayla ilgili olan araştırmalardan, ulaşılabilenler özetlenmiştir:

Meslek değerleri ile ilişkisi en çok incelenen değişkenlerden biri kültürler arası araştırmalardır. Araştırma sonuçlarına göre, Asyalı Amerikalı kolej öğrencilerinin dışsal meslek değerlerine; Eskimo lise öğrencilerinin topluma hizmet meslek değerine; beyaz lise öğrencilerinin kazanç meslek değerine; Japon ve Amerikalı kolej öğrencilerinin geleneksel meslek değerlerine; Amerika, Japonya ve Slovenya'daki kız öğrencilerinin yenilikçi meslek değerlerine; Estonyalıların kazanç meslek değerine; Guangzhoulların kazanç, güç ve sosyal yardım meslek değerlerine; Çek Cumhuriyeti'ndeki erkeklerin kazanç iş değerine, kızların ise bağımsızlık ve kazanç iş değerlerine önem verdikleri bulunmuştur (Leong, 1991; McDiarmid ve Kleinfeld, 1986; Morinaga, Frieze ve Ferligoj, 1993; Chiu, Ting, Tso ve Cai, 1998; Vinken, 2007; Vecernik, 2006). Konuyla ilgili araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Leong (1991)'un Asyalı Amerikalı kolej öğrencilerinin Beyaz Amerikalı kolej öğrencilerine göre farklı kariyer gelişim özellerinin olup olmadığını incelediği araştırmasında, Asyalı Amerikalı kolej öğrencilerinin, Beyaz Amerikalı kolej öğrencilerine göre, daha bağımlı karar verme biçimine sahip oldukları ve mesleki olgunluklarının düşük olduğu, Asyalı Amerikalı kolej öğrencilerinin dışsal değerlere önem verdikleri görülmüştür.

Kırsal kesim lise öğrencisi Eskimoların meslek değerleri ile şehirli beyaz lise öğrencilerin meslek değerlerini karşılaştırmayı amaçlayan çalışma, McDiarmid ve Kleinfeld (1986), tarafından yapılmıştır. İlgili araştırmada, Eskimo lise öğrencilerinin topluma hizmet meslek değerine , beyaz lise öğrencilerinin kazanç meslek değerine önem verdikleri, Eskimo kız ve erkek öğrencilerinin

kazancı az da olsa memleketlerinde çalışmayı tercih ettikler; beyaz kız ve erkek öğrencilerinin ise standart haftalık 40 saatlik işleri ve dışarıda çalışmayı tercih ettikleri görülmüştür. Ayrıca beyaz ve Eskimo öğrencileri kazancı az ama meslekte ilerleme imkanı olan bir işi, kazancı fazla ama meslekte ilerleme imkanı olmayan bir işe tercih ettikleri bulunmuştur.

Morinaga ve diğerleri (1993), Amerika, Japonya ve Slovenya'daki kolej öğrencilerinin kariyer planları ve cinsiyet rolü tutumlarını incelemişlerdir. Amerika'dan 156 öğrenci, Japonya'dan 621 öğrenci ve Slovenya'dan 157 öğrenci olmak üzere 934 öğrenciyle çalışmışlardır. Araştırmada, ailesine vakit ayırmaya olanak sağlayan işler, esnek ve iyi maaş getiren işler geleneksel meslek değerleri, kariyer (sadece işim olsun başka bir şey istemem), farkına varılma isteği, en iyisi olmak yenilikçi meslek değerleri olarak tanımlanmıştır. Araştırma sonucunda, her üç ülkedeki kız öğrenciler yenilikçi meslek değerlerine önem verirken; erkek öğrenciler ise geleneksel meslek değerine önem verdikleri; Japon ve Amerikalı öğrencilerin geleneksel meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur.

Titma ve Helemae (1996) tarafından yürütülen çalışmada, Estonyalıların meslek değerlerini 30 yıllık (1961–1991) uzunlamasına araştırmışlardır. Estonya'da 1948 yılında doğan ve araştırmanın başladığı 1961 yılında 17 yaşında olan ve araştırmanın bittiği 1991 yılında 43 yaşında olan Estonyalı nesil ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, Estonyalıların Batı ülkeleriyle karşılaştırıldıklarında, iyi bir iş göstergesi olarak maddi ödül değerine daha az önem verdikleri, Rusya Federasyonu'nun diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında maddi ödül değerine daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

Chiu ve diğerleri (1998), kapitalist Hong Kong ile sosyalist Guangzhou arasındaki meslek değerlerini karşılaştırmak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada yaşları 21-60 arasında yer alan Hong Kong'dan 1079 kişi, Guangzhou'dan 1195 kişi toplam 2274 kişi üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, Hong Kong'da mesleki durum belirlemesinde gençlerin kazanç,

güç, mesleki eğitime daha çok önem verdikleri, yaşlıların ise kazanç meslek değerine daha fazla önem verdikleri; Guangzhou'da yaşlıların kazanç, güç ve sosyal yardıma daha çok önem verdikleri, gençlerin kazanç meslek değerine daha fazla önem verdikleri saptanmıştır.

Vinken (2007), Hollandalı gençlerin kariyer planlarını, iş değerlerini ve gelecek algılarını incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, 30 yaşın altındaki Hollandalı gençlerin 30 yaşın üstündekilere göre kariyer seçimlerinde tek bir kariyer olanağını kabul etmediği bulunmuştur. Hollandalı gençlerin iş değerlerinin, kariyer planlarını ve kariyer hedeflerini yüksek derecede etkilediği ve gelecek planlarını ise orta derecede etkilediği bulunmuştur.

Vecernik (2006), 1997-2005 yılları arasında Çek Cumhuriyeti'ndeki çalışanların iş değerleri ile meslek tutumlarını incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulguları; 1997'de çalışanların % 41'i sadece para kazanmak için çalıştıklarını, 2005'te sadece para kazanmak için çalışanların oranı % 56 yükseldiği, 1997'de çalışanların % 34 'ü, 2005'te çalışanların % 39'u işten eve geldiklerinde yorgun olduklarını söylemişlerdir. 1997-2005 yılları arasında erkeklerin kazanç iş değerine, kadınların ise bağımsızlık ve kazanç meslek değerlerine önem verdikleri saptanmıştır.

Meslek değerleri ile ilişkisi en çok incelenen değişkenlerden diğeri ise sınıf düzeyidir. Araştırma sonuçlarına göre, lise birinci sınıf öğrencilerinin içsel meslek değerlerine (başarılı olma, insanlık için çalışma ve yaratıcılık); lise son sınıf öğrencilerinin dışsal meslek değerlerine önem verdikleri; on birinci sınıf kız öğrencilerinin özerklik, başarı, bireysel çalışma değerlerine önem verdikleri; birinci sınıf kolej öğrencilerinin kazanç, içsel değerler, topluma hizmet ve prestij değerlerine önem verdikleri; sekizinci, onuncu ve on ikinci sınıf öğrencilerinin meslek değerlerinin birbirine benzer olduğu görülmüştür (Phyliss ve Kamer, 1987; Mortimer ve diğerleri 1996; Madill, Montgomerie, Stewin, Fitzsimmons, Tovell, Armour ve Ciccocioppo, (2000); Duffy ve Sedlacek, 2007,

Gribbons ve Lohnes, 1965). Konuyla ilgili araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Lise 1. sınıf ve lise son öğrencilerinin meslek değerleri arasındaki farklılıkları belirlemeyi amaçlayan çalışma, Phyllis ve Kamer (1987) tarafından yapılmıştır. İlgili araştırmada, lise 1. sınıf öğrencilerinin içsel (başarılı olma, insanlık için çalışma, yaratıcılık); lise son sınıf öğrencilerinin ise daha çok dışsal değerlere önem verdiklerini bulunmuştur.

Mortimer ve diğerleri (1996), 9. sınıf öğrencilerinin meslek değerleri ile iş deneyimlerinin birbiriyle olan ilişkisini incelemek amacıyla 4 yıllık uzunlamasına araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, çalışma saatleri ve işin kendisinin meslek değerlerinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olmadığı, kızların içsel değerlere önem verdiği bulunmuştur. Ancak dışsal değerlerde cinsiyet farklılığı saptanamamıştır. Yani dışsal değerlere hem kızlar hem de erkekler aynı derecede önem vermişlerdir.

Madill ve diğerleri (2000), 11. sınıf kız öğrencilerinin iş değerlerini, lise bittikten sonra üç yıl boyunca iş değerlerinde bir değişme olup olmadığını incelemek ve Super'ın " değerler yaş ve deneyime göre değişir (liseden mezun olduktan sonra iş hayatında ya da yüksek öğrenimde) teorisini test etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, 11. sınıf kız öğrencilerinin özerklik iş değeri en az önem verdikleri, iş değeri iken 3 yıl sonra özerklik iş değerine daha fazla önem verdikleri ortaya çıkmıştır. 11. sınıf kız öğrencilerinin başarı ve bireysel çalışma iş değerlerine önem verirken, 3 yıl sonra grup çalışması iş değerine önem verdikleri bulunmuştur. Araştırma sonucunda 11. sınıf kız öğrencilerinin değerleri yaşa ve deneyime göre değiştiği saptanmıştır. Yani bu araştırma bulguları Super'ın " değerler yaş ve deneyime göre değişir (liseden mezun olduktan sonra iş hayatında ya da yüksek öğrenimde) teorisini desteklemektedir.

Birinci sınıf üniversite öğrencilerinin iş değerlerini cinsiyet ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeyi amaçlayan çalışma, Duffy ve Sedlacek (2007) tarafından yapılmıştır. 1782 erkek ve 1788 kız olmak üzere 3570 birinci sınıf kolej öğrencisiyle çalışılmıştır. Katılımcılara içsel ilgiler, topluma hizmet, prestij, insanlarla çalışma, kariyerde hızla ilerleme fırsatı, bağımsızlık, iş olanaklarının açıklığı, fikirlerle çalışanlar, baskıdan kaçınma yeteneği ve kazanç olmak üzere on iş değeri içinden hangisinin en önemli olduğu sorulmuştur. Araştırma sonucunda, birinci sınıf üniversite öğrencilerinin, içsel değerler, kazanç, topluma hizmet ve prestij iş değerlerine önem verdikleri saptanmıştır. Ayrıca orta gelir düzeyinden gelen birinci sınıf üniversite öğrencilerinin içsel değerlere önem verdikleri bulunmuştur.

Gribbons ve Lohnes (1965), sekizinci, onuncu ve on ikinci sınıf öğrencilerinin beş yıl içerisindeki meslek değerlerindeki değişmeleri incelemişlerdir. Araştırma 111 erkek öğrenci ve 111 kız öğrenci olmak üzere 222 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere, bir mesleği seçmelerinde hangi meslek değerlerinin etkili olduğunu ölçen 43 maddelik bir ölçek uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, kız ve erkek öğrencilerin meslek değerlerinin farklı olmadığı daha çok meslek değerlerinin benzer olduğu bulunmuştur.

Meslek değerleri ile ilişkisi incelenen diğer değişken ise cinsiyettir. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin prestij, güç, heyecan, başarı, kendini yönlendirme, iyi sosyal ilişkiler, kazanç meslek değerlerine önem verdikleri; kızların ise başkalarına yardım etme, güvenlik, iyilik severlik, aileye yakın olma, insanlarla etkileşime girme, işte bağımsızlık ve fedakarlık meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur (Schwartz ve Rubel, 2005; Bridges, 1989; Hangström ve Kjellberg, 2007; Isaksson, Johansson, Bellaagh ve Sjöberg, 2004; Perrone 1973 Akt. Kuzgun, 2000). Konuyla ilgili araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Schwartz ve Rubel (2005), kadın ve erkeklerin değer öncelikleri arasında evrensel bir fark olup olmadığını, kadın ve erkeklerin yaş, eğitim ve kültürel etkenlere göre bazı değerlere daha fazla mı, yoksa daha az mı önem verdiklerini incelemek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, erkeklerin güç, heyecan (yenilik, mücadele), başarı, kendini yönlendirme değerlerine daha çok önem verdikleri; kadınların ise iyilikseverlik, evrensellik ve güvenlik değerlerine daha çok önem verdikleri bulunmuştur. Gelenek ve rahatlık değerlerinde cinsiyete göre bir farklılık bulunamamıştır. Değerlerin yaşa ve yaşa göre farklılık ve değişiklik gösterdiği saptanmıştır.

Bridges (1989), kız ve erkeklerin meslek değerlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre kızların kişisel ödül, işte bağımsızlık, başka insanlara yardım etme meslek değerlerine erkeklerden daha fazla önem verdiklerini; erkeklerin ise prestije kızlara göre daha fazla önem verdiklerini göstermektedir.

İş değerlerindeki cinsiyet farklılığını belirlemeyi amaçlayan çalışma, Hangström ve Kjellberg (2007) tarafından yapılmıştır. 173 erkek mühendis ve 48 kadın mühendis olmak üzere 221 mühendis; 31 erkek hemşire ve 353 kadın hemşire olmak üzere 384 hemşire toplam 605 kişiyle çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, mühendislerin ve hemşirelerin iyi sosyal ilişkiler iş değerlerine önem verdikleri; kadın ve erkek hemşirelerin fedakarlık iş değerine daha fazla önem verdileri ve mühendislerin ise iyi sosyal ilişkiler iş değerine önem verdikleri bulunmuştur.

Isaksson ve diğerleri (2004), iş durum değişikliği (örneğin işten işsizliğe) ve on beş aylık zaman içindeki iş değerlerinin gelişimini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, iş değerlerinin on beş ay boyunca sabit kaldığı ve iş değerlerinde cinsiyet farklılığı olmadığı bulunmuştur.

Perrone (1973), ortaokuldan başlayarak lise dâhil (11. ve 12. sınıflara kadar) öğrencilerin meslek değerlerini incelemek amacıyla 7 yıllık uzunlamasına (longitudinal) bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda, erkeklerin iyi bir gelire, kızların başkalarına yardım etme, insanlarla etkileşime girme ve aileye yakın olma değerlerine önem verdikleri ve bu süre içinde değerlerde önemli bir değişiklik olmadığı saptanmıştır (Akt. Kuzgun, 2000).

Meslek seçimi ile meslek değerleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Araştırma sonuçlarına göre, meslek seçiminde meslek değerlerinin etkili olduğu, kazanç ve işte ilerleme fırsatı meslek değerlerinin üniversite öğrencilerin meslek seçiminde önem verdikleri meslek değerleri olduğu saptanmıştır (Larry, 1983; Erez, Borochow ve Mankheim, 1992; Judge ve Bretz, 1992; Davey ve Lalande, 2004). Konuyla ilgili araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Larry (1983), yaptığı araştırmada, lise öğrencilerin meslek seçerken değerlerini ne ölçüde dikkate aldıklarını incelemiştir. Araştırmada Kelly'in grid tekniklerini kullanarak öğrencilere meslek değerlerini sıralatmıştır. Daha sonra 10 meslek alternatifini sıraya koymalarını istemiştir. Araştırma sonucunda iki sıralamanın birbirini pek tutmadığı, iki sıralama arasındaki sıra farkları korelâsyon katsayısının .63 olduğu bulunmuştur. Değerler sıralamasında yaratıcılık, mücadele etme, işin zorluğu, çalışma ortamı, güvenlik, kazanç, özgürlük, iş kontrolü, meslekte ilerleme, diğer şeyler için zaman ayırma meslek değerleri iken, meslek sıralamasında yaratıcılık, güvenlik, işin zorluğu, kazanç, çalışma ortamı, meslekte ilerleme, mücadele etme, diğer şeyler için zaman ayırma, özgürlük ve iş kontrolü olarak yer aldığı görülmüştür.

Cinsiyet ile meslek seçimi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada Erez ve diğerleri (1989), 11. sınıfa giden 192 erkek öğrenci ve 292 kız öğrenci olmak üzere 484 öğrenciyle çalışılmıştır. Meslek seçiminde cinsiyetin yanında meslek değerleri ve sosyal uyum düzeyinin de etkili olduğu görülmüştür.

Judge ve Bretz (1992), yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin meslek seçiminde iş değerlerinin etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin meslek seçiminde önem sırasına göre kazanç, işte ilerleme fırsatı, kurum türü ve coğrafi konuma önem verdikleri; ayrıca kazanç ve işte ilerleme fırsatı iş değerlerinin, meslek seçiminde önemli olan iş değerleri olduğu bulunmuştur. Bunun yanında iş değerlerinin, iş arayanların iş ve kurum seçimi kararlarında önemli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Davey ve Lalande (2004), yaptıkları çalışmada, hemşirelik ve mühendislik programlarında okuyan öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırmada hemşirelik bölümünü tercih edenlerin çoğunun kadın olması ve mühendislik bölümünü tercih edenlerin çoğunun erkek olmasından dolayı hemşirelik ve mühendislik bölümlerinde okuyan öğrencilerle çalışılmıştır. Araştırmada 12 erkek mühendis, 12 kadın mühendis, 21 erkek hemşire, 21 kadın hemşire olmak üzere 66 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, hem erkek hem de kadın hemşirelerin fedakarlık meslek değerine önem verdikleri; erkek ve kadın mühendislerin ise başarı, sorumluluk, bağımsızlık ve kazanç meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur.

İş değerleri ile ilişkisi incelenen değişkenlerden biri kişilik özellikleridir. Araştırma sonuçlarına göre, kişilik özelliklerinin içsel ve dışsal iş değerleri ile farklı olarak ilişkili olmadığı ve iyilik (insaniyet) iş değerine önem veren kolej öğrencilerinin dürüst, kibar, insancıl, güvenilir ve sıcakkanlı kişilik özellikleri olduğu; yüksek yaşam tarzı iş değerine önem veren kolej öğrencilerinin ise mükemmeliyetçi, inatçı kişilik özellikleri olduğu ve gelecek hakkında net vizyonları ve hedefleri olan kişiler olduğu bulunmuştur (Furham, Petrides, Tsaousis, Pappas ve Garrod, 2005; Zhang, Wang, Yang ve Teng (2007). Konuyla ilgili araştırmalar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

Kişilik özellikleri ile iş değerleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışma Furham ve diğerleri (2005), tarafından yapılmıştır. Araştırmada İngiltere'den 183 erkek ve 129 kadın olmak üzere 312 kişi ve yaş ortalaması 39.5; Yunanistan'dan 86 erkek ve 130 kadın olmak üzere 216 kişi ve yaş ortalaması 34,7 toplam 528 kişiyle çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, kişilik özelliklerinin içsel ve dışsal iş değerleri ile farklı olarak ilişkili olmadığı bulunmuştur. Yani kişilik özellikleri ile içsel ve dışsal iş değerleri birbirinden farklı şeyler olmadığı gözlenmiştir.

Zhang ve diğerleri (2007), yaptıkları çalışmada, Çinli kolej öğrencilerinin iş değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma bulguları; iyilik (insaniyet) iş değerine önem veren kolej öğrencilerinin dürüst, kibar, insancıl, güvenilir ve sıcakkanlı kişilik özellikleri olduğu; yüksek yaşam tarzı iş değerine önem veren kolej öğrencilerinin ise mükemmeliyetçi, inatçı kişilik özellikleri olduğu ve gelecek hakkında net vizyonları ve hedefleri olan kişiler olduğu bulunmuştur.

Tayvan'daki üniversitelerin turizm bölümünde okuyan öğrencilerin iş değerleri ve meslek tercih eğilimlerinin incelendiği araştırmada Chen, Chu ve Wu (2000), Tayvan'daki üniversitelerin turizm bölümünde okuyan 311 öğrenciye Super tarafından geliştirilen İş Değerleri Ölçeği'ni uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, turizm öğrencilerinin en önemli iş değerleri olarak denetim ilişkileri, iş ortamı ve yaşam tarzı olduğu saptanmıştır. Turizm öğrencilerinin, daha fazla boş zaman imkanı veren rahat iş ortamı, iş yerinde adaletli ve mantıklı amirlerin olduğu meslekleri tercih ettikleri bulunmuştur. Ayrıca erkek öğrencilerin, kazanç iş değerine daha fazla önem verdikleri saptanmıştır.

Flannelly (1995), yaptığı çalışmada, insanların rolleri değiştikçe değerlerin belirginliğinde değişmeler olduğunu öne süren varsayımı incelemiştir. Araştırma bulguları, öğrenciler değerlerin davranışları yönlendirdiğini keşfettiklerinde grup içinde rollere ulaşmak için öğrencilerin izledikleri yollarda belirgin değişmeler olduğunu göstermiştir.

Webber ve Smith (2005), öğretmen, hemşire ve küçük işletmeci mesleklerinin genç ve daha yaşlı yetişkinler arasında işin algılanan rollerini yani iş değerlerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, her üç meslek sahipleri mesleklerine orta derecede önem verdikleri ve iş doyumlarımın yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşlı yetişkinlerin iş doyumları gençlerin iş doyumlarına göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

Davis, Keller, Bouchard, Arvey ve Segal (1992) yürüttükleri çalışmada, kalıtım ile iş değerleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. İş değerlerini ölçen Minosota Önem Anketi 23 tane tek yumurta ikizine ve 20 tane çift yumurta ikizine uygulanmıştır. Araştırmaya katılan ikizler küçük yaşlarda birbirinden ayrılmış ve orta yaşa gelene kadar bir araya gelmemişlerdir. Araştırmada, başarı, rahatlık, statü, özveri, güvenlik ve özerklik değeri olmak üzere altı tane iş değeri üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, iş değerlerinin oluşmasında % 40 kalıtımsal, % 60 çevresel etkenlerin etkili olduğu bulunmuştur. Özveri iş değeri hariç başarı, rahatlık, statü, güvenlik ve özerklik iş değerlerinin kalıtımsallıkla ilgisi olduğu saptanmıştır.

Knafo ve Sagiv (2004), yaptıkları araştırmada, farklı mesleklerde çalışan bireylerinin meslek değerlerini incelemişlerdir. Araştırmaya konu olan bireylerin mesleklerini Holland'ın tipolojisine göre sınıflandırmışlardır. Araştırma sonucunda, girişimci meslektekiler evrensellik meslek değerine en az önem verdikleri; sosyal meslektekilerin iyilikseverlik ve evrensellik meslek değerlerine daha çok önem verdikleri, ancak prestij ve başarı meslek değerlerine daha az önem verdikleri; sanatçı meslektekilerin rahatlık meslek değerine en az önem verdikleri; araştırmacı meslektekilerin kendini yönlendirme meslek değerine en fazla önem verdikleri saptanmıştır.

Rottinghaus ve Zytowski (2006), ergenlerin iş değerlerini ve ilgilerini incelemişlerdir. Araştırmada 1000 kız ergen ve 1000 erkek ergen olmak üzere 2000 ergenle çalışılmıştır. Araştırma bulguları, kızların başarı, iş çevresi, iş

arkadaşları, denetim, prestij ve yaşam tarzı iş değerlerine daha fazla önem verdikleri; erkeklerin ise yaratıcılık, bağımsızlık ve kazanç iş değerlerine daha fazla önem verdikleri saptanmıştır. Ergenlerin iş değerlerinin ve ilgilerinin birbirinden farklı olduğu, cinsiyete göre ergenlerin iş değerlerinde ve ilgilerinde farklılık olduğu görülmektedir.

Hegney, Plank ve Parker (2006), içsel ve dışsal iş değerlerinin hemşirelikte iş doyumu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Avustralya Queensland'aki Queensland Hemşireler Birliği'ne üye 1477 hemşire ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, içsel ve dışsal iş değerlerinin iş doyumunda etkisi olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin içsel ve dışsal iş değerleri, hemşirelikten beklediği doyumu almadığını düşünen hemşirelerin işi bırakmasında etkili olduğu bulunmuştur.

Meslek değerleri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, ülkemizde yapılan çalışmalar daha çok ana baba tutumları, psikolojik ihtiyaçlar, yaş, cinsiyet, suçlu gençler, üstün yetenekli öğrenciler, sosyoekonomik düzey odaklı olduğu; yurtdışında yapılan araştırmaların ise genellikle kültürler arası karşılaştırmalar, iş doyumu, ilgiler, kalıtım, kişilik özellikleri, yaş, cinsiyet, meslek seçimi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırma, meslek değerleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği " betimsel tarama" modelindedir. Lise öğrencilerinin meslek değerlerinin okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir; ayrıca, anadolu lisesi, genel lise, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerin meslek değerlerinin okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Ankara ili, Polatlı ilçesine bağlı bir tane anadolu lisesi, bir tane anadolu öğretmen lisesi, iki tane akademik lise, dört tane meslek lisesi olmak üzere sekiz tane orta öğretim kurumu bulunmaktadır. Bu araştırma, Ankara İli, Polatlı İlçesine bağlı orta öğretim kurumlarından, Polatlı Anadolu lisesi, Polatlı Lisesi, Polatlı Endüstri Meslek Lisesi ve Polatlı Kız Meslek Lisesi'nde öğrenim gören 321'i kız, 279'u erkek olmak üzere toplam 600 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın yapılacağı grup her 4 okul türünden seçilmiş, her okuldan eşit sayıda öğrenci alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türlerine göre dağılımı ve araştırmaya katılan okullarda okuyan 9. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerinin toplam gerçek sayıları çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1

Araştırma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımı

Okul Türü	Frekans	Yüzde	Gerçek Öğrenci Sayısı
Anadolu Lisesi	150	25	525
Genel Lise	150	25	697
Endüstri Meslek Lisesi	150	25	780
Kız Meslek Lisesi	150	25	400
Toplam	600	100	2402

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kuzgun (1988) tarafından geliştirilen Kendini Değerlendirme Envanteri Değerler alt ölçeği uygulanmıştır.

Kendini Değerlendirme Envanteri

Kendini Değerlendirme Envanteri, lise öğrencilerinin yetenek, ilgi ve meslek değerlerini belirlemek ve lise öğrencilerine meslek seçiminde yardımcı olmak amacıyla Kuzgun (1988) tarafından geliştirilmiştir. Kendini Değerlendirme Envanteri kağıt-kalem testi ölçek türündedir ve grup olarak uygulanabilir. Kendini Değerlendirme Envanterinin 230 maddesi, 23 alt testi ver her alt testti ölçen 10 madde vardır.

a. "Yeteneği" ölçen maddeler 3 alt testte toplanır.

1. Sözel yetenek
2. Sayısal yetenek
3. Şekil-uzay yeteneği

b. "İlgileri" ölçen maddeler 11 alt testte toplanır:

1. Temel bilim
2. Sosyal bilim

3. Canlı varlık
4. Mekanik
5. İkna
6. Ticaret
7. İş ayrıntıları
8. Edebiyat
9. Güzel sanatlar
10. Müzik
11. Sosyal yardım

c. "Değerler"i ölçen maddeler ise 9 alt testte toplanır:

1. Yeteneğini kullanma
2. Yaratıcılık
3. Yarışma
4. İşbirliği
5. Değişiklik
6. Düzenli yaşam
7. Liderlik
8. Kazanç
9. Ün sahibi olma

Kendini değerlendirme envanterinin uygulanışı. Bireyin kendi kendine yanıtlayabileceği, uygulanması kolay bir envanterdir.

Yanıtlanması. Her madde için "hiçbir zaman- hiç önemli değil, (A)', "arasıra-pek önemli değil (B)', "sık sık-önemli" (C)' ve "her zaman-çok önemli (D)' şıklarından birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir.

Puanlanması. A şıkkına "1", B şıkkına "2", C şıkkına "3", D şıkkına "4" puan verilir. Her maddeden alınan puanlar Kendini Değerlendirme Envanteri alt testlerinin madde numaraları listesinde ilgili madde numaralarının karşısındaki

paranteze yazılır. Her bir alt testtin maddelerinden alınan puanların toplamı, o alt testin ham puanını oluşturur.

Puanların yorumlanması. Her alt testten alınan ham puanlar için “genel gruplar” için geliştirilmiş olan yüzdelik puan tablosundan yararlanılarak anlamlandırılır. Bu tablo, 1902 lise öğrencisinin yetenek, ilgi ve değer alanlarından her birinde aldıkları puanları gösterir. Böylece birey göreceli olarak 1902 kişilik bir grup içindeki yerini saptayabilir. Bunun yanında bir de bireyin cinsiyetine ilişkin yetenek, ilgi ve değer ham puanlarının karşılıklarının yüzdelik puan olarak bulunduğu tablo vardır. Bundan yararlanırken ham puanların yüzdelik karşılıkları profil kağıdına işaretlenir. Bu yolla bireyin cinsiyet normlarına göre de yetenek, ilgileri ve değerleri belirlenir.

Kendini Değerlendirme Envanterinin asıl formunun geliştirilmesi. Envanterin hazırlanmasında, çeşitli yeteneklerden yalnızca genel akademik yeteneğinin öğeleri olan sözlü düşünme, sayısal düşünme alanlarının genellikle özel yeteneklerin kullanım alanı olduğu düşünülerek temel bilim, sosyal bilim, canlı varlı, mekanik, ikna, ticaret, iş ayrıntıları, güzel sanatlar, edebiyat, müzik ve sosyal yardım ilgi alanları tanımlanmıştır. Meslek değerleri olarak, yeteneğini kullanma, yaratıcılık, yarışma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam, liderlik, kazanç ve ün sahibi olma değerlerinin ölçmenin kapsamına alınmıştır. Böylece üçü yetenek, on biri ilgi ve dokuzu meslek değeri alanı olmak üzere toplam 23 nitelik ölçme kapsamına girmiştir. Bu niteliklerden her biri için 10’ar maddelik Likert tipi bir ölçek düşünülmüş, ancak deneme uygulaması için hazırlanan envantere her alt test için 10’dan fazla madde konmuştur.

Envanterin denem formu, lise son sınıfta okuyan 1902 öğrenciye uygulanmıştır. Envantere girecek maddeleri belirlemek için önce herhangi bir alt test düşünülmüş olan maddelerin birbirleri ile ilişkileri incelenmiş; .20 ve daha yüksek düzeyde ilişki gösteren maddeler o alt testti oluşturmak üzere seçilmiştir.

Normları. Ankara'daki 3'ü akademik eğitim, 5'i meslek eğitimi veren 8 orta öğretim kurumunun son sınıflarında okuyan 1902 öğrenciden (1020 kız ve 882 erkek) elde edilen puan ortalama ve standart sapma değerleri çıkartılmıştır. Ayrıca bu öğrencilerin envanterden aldıkları puanlar üzerinden genel, kızlar ve erkekler için de ayrı ayrı yüzdelik puan tabloları geliştirilmiştir.

Kendini Değerlendirme Envanteri'nin Güvenirliği

Test-tekrar test güvenirliği. Envanter, 1987-88 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler bölümünün 3. ve 4. sınıflarında okumakta olan 86 kişilik bir gruba bir hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu tekniği ile hesaplanan değişmezlik katsayıları .58 (yaratıcılık alt testti) ile .87 (mekanik alt testti) arasında değişmiştir.

Kuder-Richardson güvenirliği. 1902 öğrenci ile yapılan çalışmada, Kuder-Richardson 20 formülünün genelleştirilmiş bir formülü ile hesaplanan alfa korelasyonları .58 (işbirliği) ile .92 (ticaret) arasında bulunmuştur.

Kendini Değerlendirme Envanteri'nin Geçerliği

Yapı geçerliği. Envanterin 23 alt testinin birbirleri ile ilişkileri, 86 üniversite öğrencisinin puanları üzerinden hesaplanmış, korelasyon katsayıları .24 ile . 75 arasında bulunmuştur. Ayrıca 3'ü akademik eğitim, 5'i meslek eğitimi veren 8 orta öğretim kurumunun son sınıflarında okuyan 1902 öğrenciye uygulanan envanter sonuçları incelenmiştir. Bu incelemede okulların, uyguladıkları programların gerektirdiği kişilik nitelikleri öğrencilerde aradığı ve eğitim boyunca bu niteliklerin pekiştirildiği düşünülerek, çeşitli okullarda okumakta olan öğrencileri envanteri ile ölçülen nitelikler yönünden fark göstermeleri beklenmiştir. Analizlerde ölçülen değerlerin hemen hepsinde okulların puan ortalamaları arasında .01 düzeyinde farklılıklar bulunmuştur.

Yetenek, ilgi ve meslek değerleri yönünden kız ve erkek öğrencilerin envanter alt testlerinden aldıkları puanların ortalamaları arasında farklar t tekniğiyle incelenmiştir. Canlı varlık, müzik, yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, düzenli yaşam ve liderlik alt testleri dışındaki alt testlerde iki grubun puan ortalamaları arasında .01 düzeyinde anlamlı farklar bulunmuştur.

Kendini Değerlendirme Envanteri'nin değerler alt ölçeği ile ölçülen meslek değerleri ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur (Kuzgun, 2003).

1. Yeteneğini Kullanma: İnsanlarda, sahip oldukları gizil güçleri kullanma ve geliştirme yolunda doğal bir yönelme vardır. Ancak bazen ekonomik olanaksızlıklar veya ana babaların beklentilerini yerine getirmeye fazlaca önem verme yüzünden bireyler bu doğal eğilimlerini dikkate alamamaktadırlar ve yetenekleri ile pek ilgili olmayan alanlara yönelebilmektedirler. Oysa bir kimse en iyi yapabileceği işleri gerektiren bir alana yöneldiği takdirde başarılı olacağı için ana babasının ve kendisi için önemli diğer kişilerin beklentilerini daha iyi karşılayabilir. Yeteneklerini kullanmaya ve geliştirmeye önem veren kişilerin yeteneklerini tanımak için sistemli bir araştırmaya girmeleri ve yüksek derecede sahip oldukları yetenekleri en fazla gerektiren alanlara yönelmeleri gerekmektedir.

2. Yaratıcılık: İşleri, alışılmıştan farklı biçimde yapma, yenilikler ortaya koyma gücü olarak tanımlanan yaratıcılık, meslek ve iş seçiminde dikkate alınması gereken önemli bir özelliktir. Yaratıcı insanlar yenilik ortaya koyma gücüne sahiptirler ve bu güçlerini ortamlar ararlar. Her meslekte sorunlara değişik açıdan bakabilme, yeni sentezlere gidebilme olanağı vardır. Yaratıcı gücü olan kimseler seçtikleri mesleklerde bu güçlerini kullanma olanağı bulup bulamayacaklarını düşünmelidirler.

3. Yarışma: Bazı kimseler yetenek ve başarılarının başka insanlara göre değerlendirilmesine ve üstünlüklerinin tanınmasına olanak veren durumlarda bulunmak isterler. Buna karşılık, başarısızlığa uğramaktan çok

korkan kimseler yarışmadan kaçınmaya özen gösterirler. Bir kimsenin yarışmaya girip kendini kanıtlaması, en azından yeteneği düzeyinde bir mesleğe girmesi ile mümkündür. Her mesleğin üst basamaklarında az çok bir yarışma vardır ve üst basamaklara ancak çok üstün, yetenekli, çalışkan ve biraz da şanslı kimseler yükselebilir. Sanat ve bilim alanlarındaki meslekler buna örnek olabilir

4. İşbirliği: bazı insanlar, çalışırken başka kişi ya da kişilerle işbirliği halinde olmak, işleri başkaları ile birlikte yürütmek, başkalarından yardım almak ve sorumluluğu başkaları ile paylaşmak isterler. Her meslekte bu ihtiyacın doyumuna imkân verecek pozisyonlar vardır. Örneğin, kişi mühendis ise ve başkalarına bağımlı olarak çalışmak istiyorsa bir farikada görev alabilir, diğer mühendislerle işbirliği halinde çalışabilir ve sorumluluğu başkaları ile paylaşabilir. Buna karşılık işbirliği özelliği zayıf olan, yani bağımsız hareket etmekten hoşlanan bir mühendis özel iş yeri açabilir veya bir fabrikada çalışma durumunda ise, iş yerinde karar veren, başkalarını yöneten bir kişi olarak çalışabileceği bir pozisyon vardır.

5. Değişiklik: Bazı meslekler çok değişik ortamlarda yürütülür ve bazı insanlar da değişik işleri yapmaktan, seyahat etmekten hoşlanırlar. Hayatlarında yenilik ve değişiklik isteyen insanların buna en çok olanak veren alanlara yönelmelerinde yarar vardır.

6. Düzenli Yaşam: Düzenli bir yaşam isteyen kimseler çalışma saatleri belirli olan, seyahat etmeyi, gece ve tatillerde nöbet tutmayı gerektirmeyen, kendilerine az da olsa düzenli bir gelir sağlayan ve işsiz kalma tehlikesi olmayan işlerde mutlu olabilirler.

7. Liderlik: Bazı kimseler iş yerinde lider olmak, çalışmaları planlayıp başkalarını yönetmek ve yönlendirmek isterler. Her meslekte veya işyerinde çeşitli yöneticilik pozisyonları vardır. Hangi meslek alanında yetişmiş olursa

olsun bir işyerinde çalışmaya başlayan bir kimse liderlik ve yöneticilik özelliklerini kanıtladıkça bu pozisyonlara yükselebilir.

8. Kazanç: Her meslek faaliyetinin sonunda bir miktar kazanç elde edilir. Çalışan herkes de kendisine rahat bir geçim sağlayacak düzeyde kazanç elde etmek ister. Ancak bazı kimseler için yüksek düzeyde kazanç elde etmek çok önemli olabilir.

9. Ün Sahibi Olma: Bazı kimseler adlarını duyurmak, herkes tarafından tanınan bir kimse olmak isterler. Bir mesleğin en başarılı elemanı olmak kişiye ün kazandırır ve bu anlamda her meslekte ün kazanmak olanaklıdır. Ancak bazı mesleklerde herkes tarafından tanınan bir kimse olma olanağı diğerlerinden daha fazladır.

Kendini Değerlendirme Envanterinin Değerlendirilmesi

Kendini Değerlendirme Envanterinden alınan ham puanlar yüzdeliklere çevrilir ve böylece her bireyin yetenek, ilgi ve değerlerinin yüzdelikleri bulunmaktadır. Yetenek, ilgi ve değerlerden alınan yüzdelik puanlar Kendini Değerlendirme Envanteri için hazırlanmış profil kâğıdına işaretlenir. Bu işlemle bireyin güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkarılır. Profildeki yüzdelik puanlar yorumlanırken üç noktaya dikkat edilir:

1. Yüzdelik puanlardan % 75'in üzerindekiler bireyin yoğunlaşmış yetenek, ilgi ve değerlerini ortaya çıkarır.
2. Yüzdelik puanlardan % 25 ile %75 arasındakiler yetenek, ilgi ve değerlerdeki kararsızlığı gösterir.
3. Yüzdelik puanlardan % 25 ve altında kalanlar ise, yetenek, ilgi ve değerlerin olmadığını gösterir.

Mesleki rehberlikle uğraşan psikolojik danışmanlar için önemli olan %75 ve üzerindekilerle, %25 ve aşağısında olan öğrencilerdir. Çünkü bu aralarda yüzdeliğe sahip öğrencilerin yetenek, ilgi ve değerleri ya tam belirgin ya da hiç belirgin değildir.

Verilerin Toplanması

Uygulama için gerekli izinler Polatlı Kaymakamlığı'ndan alınmıştır. Uygulamanın ilkelere uygun yürütülmesi için gerekli önlemler alınmıştır. Ölçeğin uygulanacağı günden önce, uygulama yapılacak olan okulun yöneticisine ve sınıf öğretmenine bilgi verilmiştir. Uygulamalar öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflarda yapılmıştır. Uygulamalar boyunca hem sınıf öğretmeni hem de araştırmacı sınıfta bulunmuştur. Uygulamaya başlamadan önce, araştırmacı tarafından öğrencilere, ölçme aracının amacı ve aracın nasıl uygulanacağı açıklanmıştır. Ayrıca, öğrencilere uygulanan veri toplama aracının sonuçlarının öğretmenlerine bildirileceği vurgulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacı ve bu amaç çerçevesinde şekillenen alt sorularına cevap aranırken; ilişkisiz örneklemler için iki boyutlu varyans analizi, çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi uygulanmıştır. Araştırmada yer alan alt soruların her biri için, hangi analiz tekniğinin seçildiği araştırmanın "bulgular" kısmında ayrıntılı biçimde anlatılmış, gerekçeleri açıklanmıştır. Verilerin çözümlenmesindeki bu işlemler SPSS 13,0 paket programı yardımıyla yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın genel amacı ve bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları çerçevesinde uygulanan çözümlemeler ve bunlara ait bulgular özetlenmiştir. Bulgular araştırmanın alt problemlerine göre ele alınmış ve yorumlanmıştır.

1) Araştırmanın birinci alt sorusu "*Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin;*

a) Yeteneği kullanma
b) Yaratıcılık
c) Yarışma
d) İşbirliği
e) Değişiklik
f) Düzenli yaşam
g) Liderlik
h) Kazanç
ı) Ünsahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak manidar bir fark var mıdır?" sorusudur. Bu sorunun cevabı aranırken *ilişkisiz örneklemler için iki boyutlu varyans analizi* yapılmıştır. Bu tekniğinin amacı, gruplar arası iki faktörün bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini ayrı ayrı test etmek yerine, faktörlerin temel etkilerini ve iki faktörün bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini eş zamanlı olarak test etmektir (Büyüköztürk, 2003; Green, Salkind, ve Akey, 1997; Kalaycı, 2005). Öğrenciler kız ve erkek olarak iki grupta yer alırken, anadolu lisesi, genel lise , endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi olmak üzere dört grupta yer almışlardır. Buna bağlı olarak araştırma deseni, 2x4'lük gruplar arası faktöriyel desen olarak gerçekleşmiştir.

a) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yeteneğini Kullanma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 2

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	78	31,1	4,4	72	29,3	5,3	150	30,3	4,9
Genel Lise	93	33,1	4,2	57	31,0	6,3	150	32,6	5,2
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	31,9	6,1	150	31,9	6,1
Kız Meslek Lisesi	150	32,6	4,9	0	0	0	150	32,6	4,9
Toplam	321	32,5	4,7	279	31,0	6,1	600	31,8	5,4

Kız öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,5 iken, erkek öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,0'dır. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=12,855, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler yeteneğini kullanma meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 3

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	365,749	1	365,749	12,855	,000
Okul Türü	561,101	3	187,034	6,574	,000
Cinsiyet X Okul Türü	12,249	1	12,249	,431	,512
Hata	16899,840	594	28,451		
Toplam	627825,000	600			

P< .05

Öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,594)}$=6,574, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,3; genel lise öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,6, endüstri meslek lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,9; kız meslek lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerinden daha çok yeteneğini kullanma meslek değerine önem verdikleri görülmüştür. Yeteneği kullanma değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi arasında anlamlı fark yoktur.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun yeteneği kullanma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=0,431, p>.05) belirlenmiştir.

b) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yaratıcılık alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 4

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	78	29,3	4,8	72	28,4	4,2	150	28,9	4,5
Genel Lise	93	30,7	4,5	57	28,8	3,8	150	30,0	4,3
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	29,0	4,2	150	29,0	4,2
Kız Meslek Lisesi	150	29,5	4,9	0	0	0	150	29,5	4,9
Toplam	321	29,8	4,8	279	28,8	4,1	600	29,3	4,5

Kız öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,8 iken, erkek öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,8'dır. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=6,593, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler yaratıcılık meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 5

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	136,249	1	136,249	6,593	,010*
Okul Türü	89,902	3	29,967	1,450	,227
Cinsiyet X Okul Türü	17,886	1	17,886	,866	,353
Hata	12274,608	594	20,664		
Toplam	530865,000	600			

P < .05

Öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(3,594)}$=1,450, p>.05) belirlenmiştir.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun yaratıcılık alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=0,866, p>.05) belirlenmiştir

c) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yarışma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 6

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	78	29,7	4,9	72	28,5	4,8	150	29,1	4,9
Genel Lise	93	31,6	4,2	57	29,2	5,0	150	30,7	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	30,6	4,5	150	30,6	4,5
Kız Meslek Lisesi	150	30,0	5,6	0	0	0	150	30,0	5,6
Toplam	321	30,4	5,1	279	29,8	4,8	600	30,17	4,9

Kız öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,4 iken, erkek öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,8'dır. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=9,220, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler yarışma meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 7

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	224,325	1	224,325	9,220	,002**
Okul Türü	395,381	3	131,794	5,417	,001**
Cinsiyet X Okul Türü	28,208	1	28,208	1,159	,282
Hata	14452,018	594	24,330		
Toplam	14940,625	600			

P<.01

Öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,594)}$=5,417, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,1; genel lise öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,7; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,6; kız meslek lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,0 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise , endüstri meslek lisesi öğrencilerinin anadolu lisesi öğrencilerinden daha çok yarışma meslek değerine önem verdikleri görülmüştür. Yarışma meslek değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise ve endüstri meslek lisesi arasında anlamlı fark yoktur.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun yarışma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=1,159, p>.05) belirlenmiştir.

d) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin İşbirliği alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 8

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	78	26,6	4,0	72	25,2	3,1	150	25,9	3,6
Genel Lise	93	28,2	4,5	57	26,2	4,3	150	27,5	4,5
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	26,7	3,7	150	26,7	3,7
Kız Meslek Lisesi	150	28,2	4,2	0	0	0	150	28,2	4,2
Toplam	321	27,8	4,3	279	26,2	3,7	600	27,1	4,1

Kız öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,8 iken, erkek öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,2'dır. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=12,903, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler işbirliği meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 9

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	209,911	1	209,911	12,903	,000**
Okul Türü	242,108	3	80,703	4,961	,002**
Cinsiyet X Okul Türü	5,796	1	5,796	,356	,551
Hata	9663,368	594	16,268		
Toplam	451502,000	600			

P<.01

Öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,594)}$=4,961, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,9; genel lise öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,5; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7; kız meslek lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,2 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise ve kız meslek lisesi öğrencileri işbirliği meslek değerine anadolu lisesi öğrencilerinden daha fazla önem vermektedirler. İşbirliği meslek değerine sahip olma bakımından genel lise ve kız meslek lisesi arasında anlamlı bir fark yoktur. Kız meslek lisesi öğrencileri işbirliği meslek değerine endüstri meslek lisesi öğrencilerinden daha fazla önem vermektedirler. İşbirliği meslek değerine sahip olma bakımından kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi arasında kız meslek lisesi lehine anlamlı bir fark vardır.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun işbirliği alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=0,356, p>.05) belirlenmiştir.

e) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Değişiklik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 10

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	78	28,9	4,5	72	28,8	5,2	150	28,8	4,9
Genel Lise	93	29,5	4,0	57	27,2	4,2	150	28,6	4,1
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	26,6	3,8	150	26,6	3,8
Kız Meslek Lisesi	150	28,6	4,2	0	0	0	150	28,6	4,2
Toplam	321	28,9	4,2	279	27,3	4,1	600	28,2	4,3

Kız öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,9 iken, erkek öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,3'tür. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,593)}$=5,703, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler değişiklik meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 11

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	104,259	1	104,259	5,703	,017
Okul Türü	184,877	3	61,626	3,371	,018
Cinsiyet X Okul Türü	87,010	1	87,010	4,759	,010
Hata	10841,616	593	18,283		
Toplam	487900,000	599			

P<.05

Öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,593)}$=3,371, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,8; genel lise öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,6; kız meslek lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anadolu lisesi, genel lise ve kız meslek lisesi öğrencileri değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha çok önem verdikleri görülmüştür. Değişiklik değerine sahip olma derecesi bakımından anadolu lisesi, genel lise ve kız meslek lisesi arasında anlamlı fark yoktur.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun değişiklik alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı ($F_{(1,593)}$=1,159, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi erkek öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,8; anadolu lisesi kız öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,9; genel lise erkek öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,2; genel lise kız öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5; endüstri meslek lisesi erkek öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,6; kız meslek lisesi kız öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5 olduğu görülmektedir. Hangi cinsiyet ve okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anadolu lisesi erkek öğrencileri, anadolu lisesi kız öğrencileri, genel lise kız öğrencileri ve kız meslek lisesi öğrencileri değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler. Değişiklik meslek değerine sahip olma derecesi bakımından anadolu lisesi erkek öğrencileri, anadolu lisesi kız öğrencileri, genel lise kız öğrencileri ve kız meslek lisesi öğrencileri arasında anlamlı bir fark yoktur. Değişiklik meslek değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise

kız ve genel lise erkek arasında, genel lise kız öğrencileri lehine anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle Genel lise kız öğrencileri değişiklik meslek değerine, Genel lise erkek öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

f) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin İşbirliği alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 12

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	78	26,7	5,0	72	24,9	3,9	150	25,8	4,6
Genel Lise	93	30,0	4,5	57	27,8	5,1	150	29,2	4,8
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	29,5	4,1	150	29,5	4,1
Kız Meslek Lisesi	150	29,6	4,8	0	0	0	150	29,6	4,8
Toplam	321	29,0	4,9	279	28,1	4,7	600	28,5	4,8

Kız öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,0 iken, erkek öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,0'dır. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=13,745, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler düzenli yaşam meslek değerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 13

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	291,110	1	291,110	13,745	,000**
Okul Türü	1595,618	3	531,873	25,112	,000**
Cinsiyet X Okul Türü	1,886	1	1,886	,089	,765
Hata	12580,999	594	21,180		
Toplam	504269,000	599			

P < .01

Öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,593)}$=25,112, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,8; genel lise öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,2; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5; kız meslek lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerinin, anadolu lisesi öğrencilerinden daha çok düzenli yaşam meslek değerine önem verdikleri görülmüştür. Düzenli yaşam değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi arasında anlamlı fark yoktur.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun düzenli yaşam alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=,089, p>.05) belirlenmiştir.

g) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Liderlik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 14

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	78	27,7	5,0	72	27,0	4,5	150	27,4	4,8
Genel Lise	93	29,0	4,2	57	27,5	5,0	150	28,5	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	27,3	4,8	150	27,3	4,8
Kız Meslek Lisesi	150	28,3	5,1	0	0	0	150	28,3	5,1
Toplam	321	28,4	4,8	279	27,3	4,7	600	27,9	4,8

Kız öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,4 iken, erkek öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,3'tür. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,594)}$=3,557, p>.05).

Çizelge 15

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	83,512	1	83,512	3,557	,060
Okul Türü	63,646	3	21,215	,904	,439
Cinsiyet X Okul Türü	15,638	1	15,638	,666	,415
Hata	13947,695	594	23,481		
Toplam	481260,000	600			

Öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak manidar bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,594)}$=,904, p>.05).

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun liderlik alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak manidar bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=,666, p>.05) belirlenmiştir.

h) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Kazanç alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 16

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	78	25,0	4,8	72	26,0	5,3	150	25,5	5,1
Genel Lise	93	24,7	4,7	57	26,2	4,3	150	25,3	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	26,5	4,6	150	26,5	4,6
Kız Meslek Lisesi	150	25,8	5,0	0	0	0	150	25,8	5,0
Toplam	321	25,3	4,9	279	26,3	4,7	600	25,8	4,8

Kız öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,3 iken, erkek öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,3'dır. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,594)}$=4,701, p<.05). Bir başka deyişle, erkek öğrenciler kazanç meslek değerine kız öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 17

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	111,097	1	111,097	4,701	,031
Okul Türü	80,638	3	26,879	1,137	,333
Cinsiyet X Okul Türü	3,451	1	3,451	,146	,702
Hata	14038,114	594	23,633		
Toplam	414290,000	600			

Öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,594)}$=1,137, p<.05).

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun düzenli yaşam alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=,146, p>.05) belirlenmiştir.

I) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Ün Sahibi Olma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı okul türünde yer almaları bakımından istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 18

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	78	26,2	4,4	72	25,8	5,1	150	26,0	4,7
Genel Lise	93	26,8	4,9	57	26,1	5,3	150	26,5	5,1
Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	150	27,4	5,1	150	27,4	5,1
Kız Meslek Lisesi	150	27,3	5,3	0	0	0	150	27,3	5,3
Toplam	321	26,9	5,0	279	26,7	5,2	600	26,8	5,0

Kız öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,9 iken, erkek öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,594)}$=21,726, p>.05).

Çizelge 19

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	21,726	1	21,726	,840	,360
Okul Türü	207,935	3	69,312	2,680	,046
Cinsiyet X Okul Türü	2,648	1	2,648	,102	,749
Hata	15364,071	594	25,865		
Toplam	448240,000	600			

Öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,594)}$=2,680, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,0; genel lise öğrencilerinin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,5; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,4; kız meslek lisesi öğrencilerinin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,3 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, ün sahibi olma meslek değerine sahip olma derecesi bakımından anadolu lisesi genel lise , endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencileri arasında anlamlı bir fark yoktur.

Cinsiyet ve farklı okul türünde yer alma durumunun ün sahibi olma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,594)}$=,102, p>.05) belirlenmiştir.

2) Araştırmanın ikinci alt sorusu "*Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin;*

a) Yeteneği kullanma b) Yaratıcılık

c) Yarışma d) İşbirliği

e) Değişiklik f) Düzenli yaşam

g) Liderlik h) Kazanç

ı) Ünsahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak manidar bir fark var mıdır?" sorusudur. Bu sorunun cevabı aranırken *ilişkisiz örneklemler için iki boyutlu varyans analizi* yapılmıştır. Bu tekniğinin amacı, gruplar arası iki faktörün bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini ayrı ayrı test etmek yerine, faktörlerin temel etkilerini ve iki faktörün bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini eş zamanlı olarak test etmektir (Büyüköztürk, 2003; Green, Salkind, ve Akey, 1997; Kalaycı, 2005). Öğrenciler kız ve erkek olarak iki grupta yer alırken, 9. sınıf ve 11. sınıf olmak üzere iki grupta yer almışlardır. Buna bağlı olarak araştırma deseni, 2x2'lük gruplar arası faktöriyel desen olarak gerçekleşmiştir.

a) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yeteneğini Kullanma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 20

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
9. Sınıf	166	33,2	4,7	134	31,4	6,3	300	32,4	5,5
11. Sınıf	155	31,8	4,6	145	30,7	5,8	300	31,3	5,2
Toplam	321	32,5	4,7	279	31,0	6,1	600	31,8	5,4

Kız öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,5 iken, erkek öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,0'dır. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak manidar bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=11,280, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler yeteneğini kullanma meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 21

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	327,380	1	327,380	11,280	,001**
Sınıf Düzeyi	167,420	1	167,420	5,769	,017
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	15,438	1	15,438	,532	,466
Hata	17297,171	596	29,022		
Toplam	627825,000	600			

P < .05

Öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=5,769, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,4, 11. sınıf öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,3 olduğu görülmektedir. 9. sınıf öğrencileri yeteneğini kullanma meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha çok önem vermektedirler.

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun yeteneği kullanma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=,532, p>.05) belirlenmiştir

b) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yaratıcılık alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 22

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	30,0	4,7	134	28,1	4,2	300	29,1	4,6
11. Sınıf	155	29,6	4,9	145	29,5	4,0	300	29,6	4,5
Toplam	321	29,8	4,8	279	28,8	4,1	600	29,3	4,5

Kız öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,8 iken, erkek öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,8'dir. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=7,585, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler yaratıcılık meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 23

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	155,804	1	155,804	7,585	,006
Sınıf Düzeyi	43,967	1	43,967	2,141	,144
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	118,012	1	118,012	5,746	,017
Hata	12241,054	596	20,539		
Toplam	530865,000	600			

Öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(1,596)}$=2,141, p>.05).

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun yaratıcılık alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=5,769, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf erkek öğrencilerinin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,1; 9. sınıf kız öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,0; 11. sınıf erkek öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5; 11. sınıf kız öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,6 olduğu görülmektedir. Hangi sınıf düzeyinde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, 9. sınıf kız öğrencileri, 11. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencileri yaratıcılık meslek değerine 9. sınıf erkek öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler. Yaratıcılık meslek değerine sahip olma bakımından 9. sınıf kız öğrencileri, 11. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencileri arasında anlamlı bir fark yoktur.

c) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yarışma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 24

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	31,3	5,0	134	29,6	4,3	300	30,6	4,8
11. Sınıf	155	29,4	5,0	145	30,0	5,2	300	29,7	5,1
Toplam	321	30,4	5,1	279	29,8	4,8	600	30,1	4,9

Kız öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,4 iken, erkek öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,8'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,596)}$=1,937, p>.05).

Çizelge 25

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	47,341	1	47,341	1,937	,164
Sınıf Düzeyi	85,682	1	85,682	3,506	,062
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	217,216	1	217,216	8,888	,003
Hata	14565,307	596	24,438		
Toplam	561259,000	600			

Öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(1,596)}$=3,506, p>.05).

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun yarışma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=8,888, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf erkek öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,6; 9. sınıf kız öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,3; 11. sınıf erkek öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,0; 11. sınıf kız öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,4 olduğu görülmektedir. Hangi cinsiyet ve sınıf düzeyinde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, 9. sınıf kız öğrencileri yarışma meslek değerine, 9. sınıf erkek öğrencilerine ve 11. sınıf kız öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

d) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin İşbirliği alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 26

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	28,2	3,9	134	26,6	3,6	300	27,5	3,9
11. Sınıf	155	27,4	4,6	145	25,9	3,8	300	26,7	4,3
Toplam	321	27,8	4,3	279	26,2	3,7	600	27,1	4,1

Kız öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,8 iken, erkek öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,2'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=23,263, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler işbirliği meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 27

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE işbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	383,950	1	383,950	23,263	,000
Sınıf Düzeyi	78,686	1	78,686	4,767	,029
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	,049	1	,049	,003	,957
Hata	9837,042	596	1 6,505		
Toplam	451502,000	600			

Öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=4,767, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan

27,5, 11. sınıf öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7 olduğu görülmektedir. 9. sınıf öğrencileri işbirliği meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun işbirliği alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=,003, p>.05) belirlenmiştir.

e) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Değişiklik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 28

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	29,1	4,4	134	27,0	3,9	300	28,2	4,3
11. Sınıf	155	28,7	4,0	145	27,5	4,7	300	28,1	4,4
Toplam	321	28,9	4,2	279	27,3	4,3	600	28,2	4,3

Kız öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,9 iken, erkek öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,3'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=22,526, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler değişiklik meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 29

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	419,695	1	419,695	22,526	,000
Sınıf Düzeyi	,502	1	,502	,027	,870
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	35,018	1	35,018	1,879	,171
Hata	11085,882	596	18,632		
Toplam	487900,000	600			

Öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(1,596)}$=,027, p>.05).

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun işbirliği alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=1,879, p>.05) belirlenmiştir.

f) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Düzenli Yaşam alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 30

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
9. Sınıf	166	29,4	5,2	134	28,5	4,6	300	29,0	5,0
11. Sınıf	155	28,6	4,6	145	27,5	4,7	300	28,1	4,7
Toplam	321	29,0	4,9	279	28,0	4,3	600	28,5	4,8

P < .05

Kız öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,0 iken, erkek öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,0'dır. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=6,510, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler düzenli yaşam meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 31

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	153,723	1	153,723	6,510	,011
Sınıf Düzeyi	112,817	1	112,817	4,778	,029
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	3,383	1	3,383	,143	,705
Hata	14072,677	596	23,612		
Toplam	504269,000	600			

Öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=4,778, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,0, 11. sınıf öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,1 olduğu görülmektedir. 9. sınıf öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun işbirliği alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=,143, p>.05) belirlenmiştir.

g) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Liderlik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 32

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	28,7	4,9	134	27,1	4,8	300	28,0	4,9
11. Sınıf	155	28,0	4,7	145	27,4	4,7	300	27,7	4,7
Toplam	321	28,4	4,8	279	27,3	4,7	600	27,9	4,8

Kız öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,4 iken, erkek öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,3'tür. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=7,428, p<.05). Bir başka deyişle, kız öğrenciler liderlik meslek değerine, erkek öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 33

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	174,461	1	174,461	7,428	,007
Sınıf Düzeyi	3,187	1	3,187	,136	,713
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	35,381	1	35,381	1,506	,220
Hata	13997,704	596	23,486		
Toplam	481260,000	600			

P < .05

Öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(1,596)}$=,136, p>.05).

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun liderlik alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=1,506, p>.05) belirlenmiştir.

h) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Kazanç alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 34

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
9. Sınıf	166	25,0	4,8	134	25,6	4,9	300	25,3	4,9
11. Sınıf	155	25,6	4,9	145	27,0	4,5	300	26,2	4,8
Toplam	321	25,3	4,9	279	26,3	4,7	600	25,8	4,8

Kız öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,3 iken, erkek öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,3'tür. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,596)}$=6,418, p<.05). Bir başka deyişle, erkek öğrenciler kazanç meslek değerine, kız öğrencilere göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 35

Kız ya da Erkek olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	150,574	1	150,574	6,418	,012
Sınıf Düzeyi	125,476	1	125,476	5,348	,021
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	23,301	1	23,301	,993	,319
Hata	13983,261	596	23,462		
Toplam	414290,000	600			

Öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(1,596)}$=5,348, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen 9. sınıf öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,3, 11. sınıf öğrencilerinin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,2 olduğu görülmektedir. 11. sınıf öğrencileri kazanç meslek değerine,9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun kazanç alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=,993, p>.05) belirlenmiştir.

I) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Ün Sahibi Olma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı cinsiyete sahip olma ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 36

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Kız			Erkek			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
9. Sınıf	166	27,4	4,9	134	26,7	5,0	300	27,1	4,9
11. Sınıf	155	26,3	5,0	145	26,7	5,3	300	26,5	5,1
Toplam	321	26,9	5,0	279	26,7	5,2	600	26,8	5,0

Kız öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,9 iken, erkek öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,596)}$=,173, p>.05).

Çizelge 37

Kız ya da Erkek Olma ve Farklı Sınıf Düzeylerinde Olmalarına Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Cinsiyet	4,483	1	4,483	,173	,678
Sınıf Düzeyi	56,763	1	56,763	2,187	,140
Cinsiyet X Sınıf Düzeyi	40,662	1	40,622	1,565	,211
Hata	15468,786	596	25,954		
Toplam	448240,000	600			

Öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, sınıf düzeyine göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(1,596)}$=2,187, p>.05).

Cinsiyet ve farklı sınıf düzeyinde olma durumunun ün sahibi olma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,596)}$=1,565, p>.05) belirlenmiştir.

3) Araştırmanın üçüncü alt sorusu "*Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin;*

a) Yeteneği kullanma
b) Yaratıcılık
c) Yarışma
d) İşbirliği
e) Değişiklik
f) Düzenli yaşam
g) Liderlik
h) Kazanç
ı) Ünsahibi olma

alt boyutlarından öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak manidar bir fark var mıdır?" sorusudur. Bu sorunun cevabı aranırken *ilişkisiz örneklemler için iki boyutlu varyans analizi* yapılmıştır. Bu tekniğinin amacı, gruplar arası iki faktörün bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini ayrı ayrı test etmek yerine, faktörlerin temel etkilerini ve iki faktörün bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini eş zamanlı olarak test etmektir (Büyüköztürk, 2003; Green, Salkind, ve Akey, 1997; Kalaycı, 2005). Öğrenciler 9. sınıf ve 11. sınıf olarak iki grupta yer alırken, Anadolu lisesi, Genel lise , Endüstri Meslek Lisesi ve Kız Meslek Lisesi olmak üzere dört grupta yer almışlardır. Buna bağlı olarak araştırma deseni, 2x4'lük gruplar arası faktöriyel desen olarak gerçekleşmiştir.

a) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yeteneğini Kullanma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 38

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneği Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	75	30,6	4,5	75	29,9	5,4	150	30,3	4,9
Genel Lise	75	33,9	4,0	75	31,3	6,0	150	32,6	5,2
Endüstri Meslek Lisesi	75	32,0	7,4	75	31,8	4,5	150	31,9	6,1
Kız Meslek Lisesi	75	33,2	5,1	75	32,0	4,8	150	32,6	4,9
Toplam	300	32,4	5,5	75	31,3	5,2	600	31,8	5,4

9. sınıf öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,4 iken, 11. sınıf öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,3'tür. Bu iki grubun ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,592)}$=6,765, p<.05). Bir başka deyişle, 9. sınıf öğrencileri yeteneğini kullanma meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 39

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yeteneğini Kullanma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	193,802	1	193,802	6,765	,010
Okul Türü	558,778	3	186,259	6,502	,000
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	121,498	3	40,499	1,414	,238
Hata	16958,987	592	28,647		
Toplam	627825,000	600			

P < .05

Öğrencilerin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,592)}$=6,502, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,3; genel lise öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,6; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,9; kız meslek lisesi öğrencilerinin yeteneğini kullanma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 32,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin Anadolu lisesi öğrencilerinden daha çok yeteneğini kullanmaya değer verdikleri görülmüştür. Yeteneği kullanma değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi arasında anlamlı fark yoktur.

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun yeteneği kullanma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,592)}$=1,414, p>.05) belirlenmiştir.

b) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yaratıcılık alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 40

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	75	28,4	4,3	75	29,4	4,6	150	28,9	4,5
Genel Lise	75	30,5	4,2	75	29,4	4,5	150	30,0	4,3
Endüstri Meslek Lisesi	75	28,2	4,4	75	29,8	3,9	150	29,0	4,2
Kız Meslek Lisesi	75	29,4	5,0	75	29,6	4,9	150	29,5	4,9
Toplam	300	29,1	4,6	75	29,6	4,5	600	29,3	4,5

9. sınıf öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,1 iken, 11. sınıf öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,6'dır. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,592)}$=1,426, p>.05).

Çizelge 41

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yaratıcılık Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	29,482	1	29,482	1,426	,233
Okul Türü	116,938	3	38,979	1,885	,131
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	157,418	3	52,473	2,538	,056
Hata	12239,120	592	20,647		
Toplam	530865,000	600			

Öğrencilerin yaratıcılık alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,592)}$=1,885, p>.05).

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun yaratıcılık alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,592)}$=1,ü2,538, p>.05) belirlenmiştir.

c) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Yarışma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 42

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	75	29,0	4,6	75	29,3	5,2	150	29,1	4,9
Genel Lise	75	32,3	4,2	75	29,2	4,5	150	30,7	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	75	30,1	4,4	75	31,1	4,7	150	30,6	4,5
Kız Meslek Lisesi	75	30,9	5,4	75	29,2	5,7	150	30,0	5,6
Toplam	300	30,6	4,8	75	29,7	5,1	600	30,1	4,9

9. sınıf öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,6 iken, 11. sınıf öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,7'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,592)}$=4,663, p<.05). Bir başka deyişle, 9. sınıf öğrencileri yarışma meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 43

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Yarışma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	111,802	1	111,802	4,663	,031
Okul Türü	240,458	3	80,153	3,343	,019
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	394,152	3	131,384	5,480	,001
Hata	14194,213	592	23,977		
Toplam	561259,000	600			

P< .05

Öğrencilerin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,592)}$=3,343, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,1; genel lise öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,7; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,6; kız meslek lisesi öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,0 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin anadolu lisesi öğrencilerinden daha fazla yarışma değerine önem verdikleri görülmüştür. Yarışma değerine sahip olma derecesi bakımından genel lise öğrencileri ve endüstri meslek lisesi öğrencileri arasında anlamlı fark yoktur.

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun yarışma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı ($F_{(1,594)}$=5,480, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi 9. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,0; anadolu lisesi 11. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,3; genel lise 9. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları

ortalama puan 32,3; genel lise 11. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,2; endüstri meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,1; endüstri meslek lisesi 11. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 31,1; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,9; kız meslek lisesi 11. sınıf öğrencilerinin yarışma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,2 olduğu görülmektedir. Hangi sınıf düzeyi ve okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise 9. sınıf öğrencileri yarışma meslek değerine, anadolu lisesi 9. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerine, genel lise 11. sınıf öğrencilerine ve kız meslek lisesi 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedir.

d) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin İşbirliği alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 44

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	75	26,3	3,9	75	25,6	3,3	150	25,9	3,6
Genel Lise	75	28,5	3,5	75	26,5	5,2	150	27,5	4,5
Endüstri Meslek Lisesi	75	26,9	3,6	75	26,4	3,8	150	26,7	3,7
Kız Meslek Lisesi	75	28,2	4,1	75	28,2	4,2	150	28,2	4,2
Toplam	300	27,5	3,9	75	26,7	4,3	600	27,1	4,1

9. sınıf öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,5 iken, 11. sınıf öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,592)}$=5,663, p<.05). Bir başka deyişle, 9. sınıf öğrencileri işbirliği meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 45

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE İşbirliği Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	92,827	1	92,827	5,663	,018
Okul Türü	436,593	3	145,531	8,878	,000
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	80,493	3	26,831	1,637	,180
Hata	9703,920	592	16,392		
Toplam	451502,000	600			

P < .05

Öğrencilerin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,592)}$=8,878, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,9; genel lise öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,5; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7; kız meslek lisesi öğrencilerinin işbirliği alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,2 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, kız meslek lisesi öğrencileri işbirliği meslek değerine, anadolu lisesi ve endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedir. Genel lise öğrencileri işbirliği meslek değerine, anadolu lisesi öğrencilerinden daha fazla önem

verdikleri görülmüştür. İşbirliği değerine sahip olma derecesi bakımından kız meslek lisesi öğrencileri ve genel lise öğrencileri arasında anlamlı fark yoktur.

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun işbirliği alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,592)}$=1,637, p>.05) belirlenmiştir.

e) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Değişiklik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 46

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	75	28,8	4,7	75	28,9	5,0	150	28,8	4,9
Genel Lise	75	29,3	3,8	75	27,9	4,3	150	28,6	4,1
Endüstri Meslek Lisesi	75	26,2	3,4	75	27,0	4,1	150	26,6	3,8
Kız Meslek Lisesi	75	28,5	4,6	75	28,8	3,8	150	28,6	4,2
Toplam	300	28,2	4,3	75	28,1	4,4	600	28,2	4,3

9. sınıf öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,2 iken, 11. sınıf öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,1'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı bulunmuştur ($F_{(1,591)}$=,013, p>.05).

Çizelge 47

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Değişiklik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	,242	1	,242	,013	,909
Okul Türü	512,159	3	170,720	9,236	,000*
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	103,124	3	34,375	11,860	,135
Hata	10923,835	591	18,484		
Toplam	451502,000	599			

P < . 05

Öğrencilerin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,591)}$=9,236, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,8; genel lise öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,6; kız meslek lisesi öğrencilerinin değişiklik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anadolu lisesi, kız meslek lisesi ve genel lise öğrencileri değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Değişiklik değerine sahip olma derecesi bakımından anadolu lisesi öğrencileri, kız meslek lisesi öğrencileri ve genel lise öğrencileri arasında anlamlı fark yoktur.

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun liderlik alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,591)}$=,1,860, p>.05) belirlenmiştir.

f) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Düzenli Yaşam alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 48

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	75	25,5	4,5	75	26,2	4,7	150	25,8	4,6
Genel Lise	75	30,1	4,9	75	28,2	4,7	150	29,2	4,8
Endüstri Meslek Lisesi	75	29,7	4,2	75	29,3	3,9	150	29,5	4,1
Kız Meslek Lisesi	75	30,6	4,6	75	28,6	4,9	150	29,6	4,8
Toplam	300	29,0	5,0	75	28,1	4,7	600	28,5	4,8

9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,0 iken, 11. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,1'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak manidar bir fark bulunmuştur ($F_{(1,592)}$=5,680, p<.05). Bir başka deyişle, 9. sınıf öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 49

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Düzenli Yaşam Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	120,602	1	102,602	5,680	,017
Okul Türü	1477,738	3	492,579	23,199	,000
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	182,365	3	60,778	2,863	,036
Hata	12569,920	592	21,233		
Toplam	504269,000	600			

Öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F_{(3,592)}$=23,199, p<.05). Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,8; genel lise öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,2; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5; kız meslek lisesi öğrencilerinin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,6 olduğu görülmektedir. Hangi okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, kız meslek lisesi, endüstri meslek lisesi ve genel lise öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, anadolu lisesi öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Düzenli yaşam değerine sahip olma derecesi bakımından kız meslek lisesi öğrencileri, endüstri meslek lisesi öğrencileri ve genel lise öğrencileri arasında anlamlı fark yoktur.

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun düzenli yaşam alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı ($F_{(1,594)}$=2,863, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan

25,5; anadolu lisesi 11. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,2; genel lise 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,1; genel lise 11. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,2; endüstri meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,7; endüstri meslek lisesi 11. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,3; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 30,6; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin düzenli yaşam alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6 olduğu görülmektedir. Hangi sınıf düzeyi ve okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise 9. ve 11. sınıf öğrencileri, endüstri meslek lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencileri, kız meslek lisesi 9. ve 11. öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, anadolu lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, genel lise 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Düzenli yaşam meslek değerine sahip olma bakımından genel lise 9. sınıf öğrencileri, endüstri meslek lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencileri ve kız meslek lisesi 11. öğrencileri arasında anlamlı fark yoktur.

g) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Liderlik alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 50

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	75	27,1	5,1	75	27,6	4,4	150	27,4	4,8
Genel Lise	75	29,5	4,4	75	27,5	4,6	150	28,5	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	75	26,7	4,7	75	27,8	4,8	150	27,3	4,8
Kız Meslek Lisesi	75	28,6	5,1	75	28,0	5,1	150	28,3	5,1
Toplam	300	28,0	4,9	75	27,7	4,7	600	27,9	4,8

9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,0 iken, 11. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,7'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,592)}$=,311, p>.05).

Çizelge 51

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Liderlik Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	7,260	1	7,260	,311	,557
Okul Türü	169,160	3	56,387	2,415	,066
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	214,753	3	71,584	3,066	,028
Hata	13822,827	592	23,349		
Toplam	481260,000	600			

Öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,592)}$=2,415, p>.05).

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun liderlik alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açtığı ($F_{(1,592)}$=3,066, p<.05) belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen anadolu lisesi 9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,1; anadolu lisesi 11. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,6; genel lise 9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 29,5; genel lise 11. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,5; endüstri meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,7; endüstri meslek lisesi 11. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,8; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,6; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerin liderlik alt boyutundan aldıkları ortalama puan 28,0 olduğu görülmektedir. Hangi sınıf düzeyi ve okul türünde yer alan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinde *Tukey HSD* testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, genel lise 9. sınıf öğrencileri liderlik meslek değerine, endüstri meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür.

h) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Kazanç alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 52

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**N**	$\overline{X}$	**S**
Anadolu Lisesi	75	24,5	4,8	75	26,5	5,2	150	25,5	5,1
Genel Lise	75	25,3	4,7	75	25,3	4,5	150	25,3	4,6
Endüstri Meslek Lisesi	75	26,1	4,8	75	26,9	4,5	150	26,5	4,6
Kız Meslek Lisesi	75	25,3	5,1	75	26,2	4,8	150	25,8	5,0
Toplam	300	25,3	4,9	75	26,2	4,8	600	25,8	4,8

9. sınıf öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 25,3 iken, 11. sınıf öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,2'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{(1,592)}$=5,466, p<.05). Bir başka deyişle, 11. sınıf öğrencileri kazanç meslek değerine, 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem vermektedirler.

Çizelge 53

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Kazanç Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	125,807	1	125,807	5,466	,020
Okul Türü	134,933	3	44,978	1,909	,127
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	71,807	3	23,936	1,016	,385
Hata	13951,013	592	23,566		
Toplam	481260,000	600			

Öğrencilerin kazanç alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,592)}$=1,909, p<.05).

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun kazanç alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,592)}$=,146, p>.05) belirlenmiştir.

I) Kendini Değerlendirme Envanteri, Değerler Alt Ölçeğinin Ün Sahibi Olma alt boyutundan öğrencilerin puan ortalamaları arasında, farklı okul türünde yer almaları ve farklı sınıf düzeylerinde olmalarına göre istatistiksel olarak bir fark var mıdır?

Çizelge 54

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

	9. sınıf			11. sınıf			Toplam		
	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S	N	$\overline{X}$	S
Anadolu Lisesi	75	25,7	4,5	75	26,4	4,9	150	26,0	4,7
Genel Lise	75	27,7	4,9	75	25,4	5,0	150	26,5	5,1
Endüstri Meslek Lisesi	75	27,4	4,9	75	27,4	5,3	150	27,4	5,1
Kız Meslek Lisesi	75	27,9	5,2	75	26,8	5,3	150	27,3	5,3
Toplam	300	27,1	4,9	75	26,5	5,1	600	26,8	5,0

9. sınıf öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 27,1 iken, 11. sınıf öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puan 26,5'dir. Bu iki grubun ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{(1,592)}$=2,556, p>.05).

Çizelge 55

9. Sınıf ya da 11. Sınıf Olma ve Farklı Okul Türünde Yer Alma Durumuna Göre KDE Ün Sahibi Olma Alt Boyutu Puanlarına Ait İki Boyutlu Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf Düzeyi	65,340	1	65,430	2,556	,110
Okul Türü	191,067	3	63,689	2,492	,059
Sınıf Düzeyi X Okul Türü	189,727	3	63,252	2,474	,061
Hata	15132,960	592	25,562		
Toplam	448240,000	600			

Öğrencilerin ün sahibi olma alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar arasında, okul türüne göre bir inceleme yapıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(3,592)}$=2,492, p>.05).

Sınıf düzeyi ve farklı okul türünde yer alma durumunun ün sahibi olma alt boyutundan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($F_{(1,592)}$=2,474, p>.05) belirlenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölümde, lise öğrencilerin meslek değerlerinin okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyine göre incelemesine dayalı araştırma bulguları tartışılacaktır.

Meslek Değerlerinin Okul Türüne Göre Karşılaştırması

Araştırmada öğrencilerin okudukları okul türüne göre hangi mesleğe daha çok önem verdikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, genel lise öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam meslek değerlerine; kız meslek lisesi öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam meslek değerlerine; anadolu lisesi öğrencilerinin değişiklik meslek değerine; endüstri meslek lisesi öğrencilerin, yeteneğini kullanma, yarışma ve düzenli yaşam meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Anadolu lisesi erkek öğrencileri, anadolu lisesi kız öğrencileri, genel lise kız ve erkek öğrencileri ve kız meslek lisesi öğrencileri değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Ayrıca genel lise kız öğrencileri değişiklik meslek değerine, genel lise erkek öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri saptanmıştır.

Literatürde meslek değerleri ile okul türünün karşılaştırıldığı çalışmaların, araştırma bulgularını desteklediği görülmüştür. Savaş (1984), Sağlık Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek değerlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, her iki okulunun öğrencileri kazanç, ün ve sosyal güvence meslek değerlerinden daha çok ilgilerine ve yeteneklerine uygunluk değerine önem verdikleri görülmüştür. Araştırma bulgularına göre, yeteneğini kullanma ve düzenli yaşam meslek değerlerinin endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerinin önem verdiği ortak meslek değerleri olduğu

saptanmıştır. Araştırma bulguları, Savaş (1984)'ın araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Bağatır (1996), endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ilgi, yetenek ve meslek değerleri ile okudukları bölümler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, endüstri meslek lisesi öğrencilerinin yaratıcılık ve düzenli yaşam meslek değerlerine en çok önem verdikleri görülmüştür. Bu bulgu, bu araştırmanın bulgusu ile tutarlıdır. Çıraklarla yapılan çalışmada, Bogenç (1990), çırakların düzenli yaşam ve yeteneğini kullanma meslek değerlerine önem verdikleri bulgusu, araştırma bulgusuyla tutarlıdır.

Meslek Değerleri Ve Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Araştırmada öğrencilerin cinsiyetine göre hangi meslek değerlerine daha çok önem verdikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, kız öğrencilerin yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, değişiklik ve düzenli yaşam, liderlik meslek değerlerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri; erkek öğrencilerin kazanç meslek değerine kız öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür.

Literatürde, meslek değerleri ile cinsiyetin karşılaştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Perrone (1973) Akt. Kuzgun, 2000, ortaokuldan başlayarak lise dâhil öğrencilerin meslek değerlerini incelemek için bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin iyi bir gelire, kız öğrencilerin başkalarına yardım etme meslek değerine önem verdikleri saptanmıştır. Bridges (1989), kız ve erkeklerin meslek değerlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, kızların kişisel ödül, işte bağımsızlık, başka inanlara yardım etme meslek değerlerine erkeklerden daha fazla önem verdikleri; erkeklerin ise prestije kızlardan daha fazla önem verdikleri bulunmuştur. Literatürde yapılan bu çalışmalara baktığımızda, kız öğrencilerin içsel meslek değerlerine (topluma hizmet, işbirliği, sosyal yardım vb) önem verdiklerini, erkek öğrencilerin ise dışsal değerlere (prestij, kazanç, düzenli yaşam vb) önem verdiklerini göstermiştir. Bu sonuçlar araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Literatürde kız öğrencilerin içsel meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Ancak, bu araştırma bulgularında kız öğrencilerin hem içsel

(yeteneğini kullanma, yaratıcılık) hem de dışsal değerlere (düzenli yaşam) önem verdikleri saptanmıştır.

Erkek öğrencilere ilişkin araştırma bulguları ise literatürdeki araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Erkek öğrencilerin dışsal değerlere (kazanç) önem verdikleri saptanmıştır. Chen ve diğerleri (2000), Tayvan'daki üniversitelerin turizm bölümünde okuyan öğrencilerin iş değerleri ve meslek tercihi eğilimlerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kazanç iş değerine önem verdikleri bulunmuştur. Araştırmanın bulgusu, bu araştırma bulgusu ile tutarlıdır.

Schwartz ve Rubel (2005), kadın ve erkeklerin değer öncelikleri arasında evrensel bir fark olup olmadığını, kadın ve erkekler yaş, eğitim ve kültürel etkenlere göre bazı değerlere daha fazla mı, yoksa daha az mı önem verdikleri incelemek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, erkeklerin güç, heyecan (yenilik, mücadele), başarı, kendini yönlendirme değerlerine daha çok önem verdikleri, kadınların ise, iyilikseverlik, evrensellik ve güvenlik değerlerine daha çok önem verdikleri bulunmuştur. Gelenek ve rahatlık değerlerinde cinsiyete göre bir farklılık bulunamamıştır. Kız ve erkek öğrencilerin birinden farklı meslek değerlerin olduğu görülmektedir. Bu araştırma bulgusu araştırmanın bulgusu ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de meslek değerleri ile cinsiyetin karşılaştırıldığı araştırmalar arasında; Yüksel (1990), fen lisesi 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin algılanmış yetenek, ilgi ve değer algı düzeylerini, bu algıların cinsiyet, sınıf seviyesi ve akademik başarı puanlarına göre değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda, fen lisesi öğrencilerinin meslek değerleri algılarında cinsiyete göre farklılık olmadığı görülmüştür. Yüksel'in (1990) araştırma bulguları bu araştırma bulgularını desteklememektedir. Demircioğlu (2004) yaptığı araştırmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencileri ile ortaöğretim 9. ve 11. sınıf öğrencilerinin mesleki değer tercih sıralamasının sınıf düzeyine, sosyo-ekonomik düzeye ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelemiştir. Araştırma sonucunda, 8. sınıf kız ve erkek öğrencilerin yarışma değerine önem verdikleri; 9. sınıf kız öğrencilerin yarışma, liderlik, ün sahibi olma, yaratıcılık değerlerine önem verdikleri; 9. sınıf

erkek öğrencilerin liderlik, yarışma, ün sahibi olma, kazanç değerlerine verdikleri; 11. sınıf kız öğrencilerin liderlik, yarışma, ün sahibi olma, kazanç değerlerine önem verdikleri; 11. sınıf erkek öğrencilerin ise iş bulma olanağı, ün sahibi olma, yaratıcılık, değişiklik değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Araştırmada, kız öğrenciler hem içsel (yaratıcılık) meslek değerlerine hem de dışsal (kazanç) meslek değerlerine önem verdikleri bulgusu, bu araştırma bulgusuyla tutarlıdır. Araştırmada, erkek öğrencilerin hem içsel (yaratıcılık) hem de dışsal (iş bulma olanağı, kazanç) meslek değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Demircioğlu (2004)'un bu bulgusu araştırma bulgularını desteklememektedir. Çünkü bu araştırmada, erkek öğrencilerin sadece dışsal (kazanç) meslek değerine önem verdiği bulunmuştur.

Meslek Değerleri Ve Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Araştırmada öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyine göre hangi meslek değerlerine daha çok önem verdikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, 9. sınıf öğrencileri, yeteneğini kullanma, işbirliği ve düzenli yaşam meslek değerlerine 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri; 11. sınıf öğrencilerin ise kazanç meslek değerine 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur. Ayrıca 9. sınıf kız öğrencileri, 11. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencileri yaratıcılık meslek değerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür. 9. sınıf kız öğrencileri yarışma meslek değerine 9. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

Literatürde, meslek değerleri ile sınıf düzeyi karşılaştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Phylis ve Kamer (1987), lise 1. sınıf ve lise son sınıf öğrencilerinin meslek değerleri arasındaki farklılıkları incelemiştir. Araştırma sonucunda, lise 1. sınıf öğrencilerin içsel değerlere (başarılı olma, insanlık için çalışma, yaratıcılık), lise son sınıf öğrencilerin dışsal değerlere önem verdikleri bulunmuştur. Mortimer ve diğerleri (1996), 9. sınıf öğrencilerinin meslek değerleri ile iş deneyiminin ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, 9. sınıf

kız öğrencilerin içsel değerlere önem verdikleri, dışsal değerlerde cinsiyet farklılığı saptanamamıştır. Meslek değerleri ile sınıf düzeyi karşılaştırıldığı çalışmaların bulguları ile araştırma bulgularından; 11. sınıf öğrencilerinin dışsal değerlere önem verdikleri bulgusu destekler niteliktedir. Literatürde 9. sınıf öğrencilerinin içsel değerlere önem verdikleri saptanmıştır ama bu araştırma sonucunda, kız öğrencilerin hem içsel değerlere hem de dışsal değerlere önem verdikleri gözlemiştir. Bu farklılığın nedeni olarak, bu konuda yapılan çalışmaların eski olması, geçen 20 yılda kadınların çalışma ve sosyal hayattaki yerinin ve öneminin artması, teknolojinin gelişmesi ve erkeklere özgü olan işlerde ve mesleklerde kadınların çalışmaya başlaması olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de ise meslek değerlerinin sınıf düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir (Yüksel, 1990, Demircioğlu, 2004). Yüksel (1990), fen lisesi öğrencilerinin algılanmış yetenek, ilgi ve değer algı düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, fen lisesi 1. sınıf öğrencileri yarışma, düzenli yaşam ve liderlik meslek değerlerine lise 3. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri ve yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, değişiklik, kazanç ve ün sahibi olma meslek değerlerinde sınıf seviyesine göre anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Demircioğlu (2004) yaptığı çalışmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencileri ile ortaöğretim 9. ve 11. sınıf öğrencilerinin mesleki değer tercih sıralamasının sınıf düzeyine, sosyoekonomik düzeye ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda, 8. sınıf öğrencilerinin yarışma, ün sahibi olma, liderlik ve yaratıcılık değerlerine önem verdikleri; 9. sınıf öğrencilerinin liderlik, yarışma, ün sahibi olma ve yaratıcılık değerlerine önem verdikleri; 11. sınıf öğrencilerinin ise yarışma, ün sahibi olma, liderlik ve yaratıcılık değerlerine önem verdikleri bulunmuştur. Belirtilen iki araştırma bulguları bu araştırmanın bulguları ile tutarlı olduğu gözlenmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma bulgularına dayalı genel bir değerlendirme yapılarak, ileride bu konuda yapılacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin meslek değerlerinin; okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Anadolu lisesi, genel lise, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerin meslek değerleri okul türü, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmıştır. Yapılan veri analizinde elde edilen bulgulardan çıkan sonuçlar ve bunlara dayalı öneriler aşağıda sunulmuştur.

Sonuçlar

1). Araştırmanın birinci alt sorusu sonuçları;

a) Kız öğrencilerin yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, değişiklik ve düzenli yaşan meslek değerlerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri; erkek öğrencilerin kazanç meslek değerine kız öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri,

b) Genel lise öğrencilerin, yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam meslek değerlerine, kız meslek lisesi öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam meslek değerlerine, anadolu lisesi öğrencilerinin değişiklik meslek değerine, endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, yarışma ve düzenli yaşam meslek değerlerine önem verdikleri,

c) Anadolu lisesi erkek öğrencileri, anadolu lisesi kız öğrencileri, genel lise kız ve erkek öğrencileri, kız meslek lisesi öğrencileri değişiklik meslek değerine endüstri meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Ayrıca genel lise kız öğrencileri değişiklik meslek değerine, genel lise erkek öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

2) Araştırmanın ikinci alt sorusu sonuçları;

a) Kız öğrenciler yeteneğini kullanma, yaratıcılık, işbirliği, değişiklik ve düzenli yaşam, liderlik meslek değerlerine erkek öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri, erkek öğrencilerin kazanç meslek değerine kız öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri,

b) 9. sınıf öğrencileri, yeteneğini kullanma, işbirliği ve düzenli yaşam meslek değerlerine 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri; 11. sınıf öğrencilerinin ise kazanç meslek değerine 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri,

c) 9. sınıf kız öğrencileri, 11. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencileri yaratıcılık meslek değerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür. 9. sınıf kız öğrencileri yarışma meslek değerine. 9. sınıf erkek öğrencileri ve 11. sınıf kız öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

3) Araştırmanın üçüncü alt sorusu sonuçları;

a) 9. sınıf öğrencileri, yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği ve düzenli yaşam meslek değerlerine 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri, 11. sınıf öğrencilerin ise kazanç meslek değerine 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri,

b) Genel lise öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, yarışma, işbirliği, değişiklik meslek değerlerine; kız meslek lisesi öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, işbirliği, değişiklik, düzenli yaşam meslek değerlerine; anadolu lisesi öğrencilerin değişiklik meslek değerine; endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, yeteneğini kullanma, yarışma ve düzenli yaşam meslek değerlerine önem verdikleri,

c) Genel lise 9. ve 11. sınıf öğrencileri, endüstri meslek lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencileri, kız meslek lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine, anadolu lisesi 9. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri; kız meslek lisesi 9. sınıf öğrencileri düzenli yaşam meslek değerine genel lise 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Ayrıca genel lise 9. sınıf öğrencileri liderlik meslek değerine endüstri meslek lisesi 9. sınıf öğrencilerine göre daha fazla önem verdikleri bulunmuştur.

Öneriler

1) Okul psikolojik danışmanı meslek kararı, meslek seçimi ve gelişimi sürecinde zorluk yaşayan öğrencilerine yönelik hazırlayacağı grup rehberliği etkinliklerinde veya bireysel meslek danışmanlığında meslek değerlerinin meslek seçimindeki rolünü çok iyi kavramalı ve öğrencilerin meslek değerlerini nasıl belirginleştireceğine yönelik teknikleri kullanmalıdır.

2) Ülkemizdeki ilköğretimde ve ortaöğretimdeki öğrencilerin meslek seçiminde kullanılacak öğrencilerin meslek değerlerini ortaya çıkarmaya yardımcı olacak envanterlerin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden meslek değerleri ile ilgili envanterlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Okul danışmanları öğrencilerin yetenekleri, ilgileri yanında öğrencinin meslek değerlerini bilirlerse daha doğru ve gerçekçi mesleki yönlendirme yapabilirler.

3) İlköğretim ve ortaöğretimde gelişimsel rehberlik programları etkinliklerinde meslek değerlerin önemini anlatan ve öğrencilerin meslek değerlerini belirginleştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmelidir. Ayrıca rehberlik dersinde bu etkinliklere okul psikolojik danışmanı girmelidir.

4) Araştırma bulguları, meslek değerlerin okul türü, cinsiyet ve okul türüne göre değiştiği göstermektedir. Okul psikolojik danışmanları araştırma bulgularını 9. sınıftan 10. sınıfa geçişte alan seçiminde, meslek değerlerinin meslek seçiminde yetenekler ve ilgiler kadar önemli olduğunu ve meslek seçimi kararını etkilediğini göz önüne alarak öğrencilerin meslek seçiminde gerekli yönlendirmeyi yaparken kullanabilir.

KAYNAKÇA

Akboy, R. , İkiz, E. (2007). **Psikolojik Danışma Ve Rehberlikte Çağdaş Bir Anlayış Yaşamla İçice Yaşam Boyunca.** Ankara: Nobel Yayıncılık

Akhun, İ. (1983). Orta dereceli ve teknik öğretim okullarında mesleki rehberliğin önemi. **A.Ü. EBF Dergisi,** 16, 1-10.

Bacanlı, H. (2001). **Gelişim ve Öğrenme.** Ankara: Nobel Yayınları.

Bağatır, S. (1996). **Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ilgi, yetenek ve değerleri ile okudukları bölümleri arasındaki ilişki.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Beutell, N.J., Brenner, O.C. (1986). Sex differences in values. **Journal of Vocational Behavior,** 28, 29-41.

Bogenç, A. (1990). **Suçlu gençlerin mesleki değer ve mesleki ilgileri.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bridges, S.L. (1989). Sex difference occupational values sex roles. **Career Development Quarterly,** 20, 205 – 211.

Brown, D. Brooks, L. ve Associates (1996). **Career Choice and Development.** San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, D. (1996). Brown's values-based, holistic model of career and life-role choices and satisfaction. İn D. Brown, L. Brooks, ve Associates (Eds), **Career choice and development** (3rd., pp. 337-372). San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, D. (2002). The role of work and cultural values in occupational choice, satisfaction, and success: A theoretical statement. **Journal of Counseling and Development,** 80, 48-56.

Brown, D. Brooks, L. ve Associates (2002). **Career Choice and Development.** (4nd ed.) San Francisco: Jossey-Bass.

Brown, D. Crace, R.K. (1996). Values in life role choices and outcomes: A conceptual model. **Career Development Quarterly,** 44, 211-223.

Büyüköztürk, Ş. (2003). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Chen, J.S., Chu, H.K. ve Wu, W. (2000). Tourism students' perceptions of work values: a case of taiwanese universities. **İnternational Journal of Comtemporary Hospitality Management**, 12, 360-365.

Chiu, C.H., Ting, K., Tso, G. K., F. ve Cai, H. (1998). A comparision of occupational values between capitalist hong kong and socialist guangzhou. **Economic Development and Cultural Change,** 46, 749-770.

Clawson, J.G., Kotter, P.J., Faux, V., ve Mcarthur C. (1992). **Self-Assessment And Career Development.** Prentice Hall.

Çakacı, G. (1982). **A project designed on englighten high school students on values.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Davey, H. ve Lalande, V. (2004). Gender Differences, Values, and Occupational Choice. Web: http://www.natcon.org/natcon/papers/Natcon_papers_2004_Davey-Lalande.pdf adresinden 21 Nisan 2008'de alınmıştır.

Dawis, R.V., Keller, L.M., Bouchard, T.J., Arvey, R.D., ve Segal, N.L. (1992). Work values: genetic and environmental influences. **Journal of Applied Pscyhology**, 1, 79-88.

Demircioğlu, N. (2004). **8, 9, ve 11. sınıf öğrencilerinin meslek değerlerinin çeşitli değişkenlerle incelenmesi.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Duffy, D.R., ve Sedlacek, W.E. (2007). The work values of first-year college students: exploring group differences. **The Career Development Quarterly**, 55, 359-364.

Durmuş, Ç. (1996). **Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erez, M., Borochov, O., ve Manheim, B. (1989). Work values of youth:effects of sex role typing. **Journal of Vocational Behavior,** 34, 350-366.

Flannelly, S. (1995). **A study of values shifts across life roles.** Unpublished dissertation, Üniversity of North Carolina, Chapel Hill.

Furnham, A., Petrides, K.V., Tsaousis, İ., Pappas, K. ve Garrod, D. (2005). A cross-cultural investigation into the relationships between personality traits and work values. **The Journal of Psychology**, 139, 5-32.

Hangström, T., ve Kjellberg, A. (2007). Stability and change in work values among male and famale nurses and engineers. **Scandinavian Journal of Psychology**, 48, 143-151.

Hengney, D., Plank, A., ve Parker, V. (2006). Extrinsic and intrinsic work values: their impact on job satisfaction in nursing. **Journal of Nursing Management**, 14, 271-281.

Gati, İ., Osipow, S.H., ve Givon, M. (1995). Gender differences in career decision making: the content and structure of preferences. **Journal of Counseling Psychology**, 42, 204-216.

Ginzberg, E. , Ginzburg, S. ,Axelrad, S., ve Herma, J. (1951). **Occupational Choice: An Approach To A General Theory.** New York: Columbia University Pres.

Gottfredson, L.S. (1981). Circumscription and compromise. **Journal of Counseling Psychology,** 28, 545-579.

Gottfredson, L.S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. İn D. Brown, L. Brooks, ve Associates (Eds), **Career choice and development** (4rd. , pp. 85-149). San Francisco: Jossey-Bass.

Green, S.B., Salkind, N.,ve Akey, T.M. (1997). **Using SPSS For Windows: Analyzing And Understanding Data.** New Jersey: Prentice Hall.

Gribbons, W.D., ve Lohnes, P.R. (1965). Shifts in adolescents' vocational values. **Personel and Guidance Journal**, november, 248-252.

Güney, Z. (1982). **Bir grup rehberliği programının öğrencilerin mesleki tercihleri ve meslek alanlarına bağlı değerler arasındaki ilişkiye etkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İsaacson, L.E., ve Brown, D. (1996). **Career İnformation, Career Counseling, and Career Development.** Needham Heights: Allyn and Bacon.

İsaksson, K., Johansson, G., Bellaagh, K., ve Sjöberg, A. (2004). Work values among the unemployed: changes over time and some gender differences. **Scandinavian Journal of Psychology**, 45, 207-214.

Judge, T.A., ve Bretz R.D. Jr. (1992). Effects of work values on job choice decisions. **Journal of Applied Psychology,** 77, 261-271.

Kalaycı, Ş. (2005). **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri.** Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Karadeniz, A. (1994). **Lise son sınıf öğrencileri üzerinde demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarıyla çeşitli mesleki değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Kesici, Ş. (1997). **Çıraklık eğitim merkezindeki öğrencilerin ilgi, yetenek ve değerleri ile meslekleri arasındaki ilişki (Konya çıraklık merkezi örneği).** Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Knafo, A., ve Sagiv, L. (2004). Values and work environment: mapping 32 occupations. **European Journal of Psychology of Education**, 19, 255-273.

Kuzgun, Y. (2003). **Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı.** Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar.** Ankara: Nobel Yayınları.

Kuzgun, Y. (1982). **Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek Ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanıtmasına Etkisi.** Ankara: AÜ. EBF Yay.

Kuzgun, Y. (1976). Lise öğrencilerin mesleki doyum tercihleri. **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,** 8, 1-2.

Larry, C. (1983). Implicit versus explicit importance of career values in making a career decision. **Journal of Counseling Psychology,** 20, 188 – 193.

Leong , F.T.L. (1991). Career development attributes and occupational values of asian american and white american college students. **Career Development Quarterly,** 39. 221-230.

Lyson, T.A. (1984). Sex differences in the choice of a male or female career line an analysis of background characteristics and work values. **Work and Occupations**, 11, 131-146.

Niles, G.S., ve Bowlibey, H.J. (2002). **Career Development İnterventions in the 21st century.** Upper Saddle River, New Jersey : Merrill Prentice Hall.

Madill, H.M., Montgomerie, T.C., Stewin, L.L., Fitzsimmons, G.W., Tovell, D.R., Armour, M.A., ve Ciccocioppo, A.L. (2000). Young women's work values and role salience in grade 11: are there changes three years later? **The Career Development Quarterly**, 49, 16-28.

McDiarmid, W.G., ve Kleinfeld J.S. (1986). Occupational values of rural eskimo. **Journal of American İndian Education**, 25(3), 23-29.

Morinaga, Y., Frieze, İ.H., ve Ferligoj, A. (1993). Career plans and gender-role attitudes of college students in the united states, japan, and slovenia. **Sex Roles**, 29, 317-334.

Mortimer, J.T., Pimentel, E.E., Ryu, S., Nash, K., ve Lee, C. (1996). Part-time work and occupational value formation in adolescence. **Social Forces,** 74(4), 1405-1418.

Murat, G. (2003). **Lise öğrencilerinin mesleki değer ve tercihleri ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiler.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Onur, B. (1997) . **Gelişim Psikolojisi , Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm** (4. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Öktem, C. (2000). **Lise son sınıf öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumlarının mesleki ilgi ve değerleriyle ilişkisi.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Özsoy, O. (2004). **Değişen Dünyada Meslek Seçimi Geleceğin Meslekleri.** İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Öner, N. (2000). **Türkiyede Kullanılan Psikolojik Testler.** İstanbul: Bogaziçi Üniversitesi Yayınları.

Phyllis, D., ve Kamer P. (1987). İntrinsic and extrinsic work values and career maturity of 9th and 11th grade boys and girls. **Journal of Counseling and Development,** 65, 420 – 421.

Rottinghaus, P.J., ve Zytowski, D.G. (2006). Commonalities between adolescents' work values and interests. **Measurement and Evaluation in Counseling and Development**, 38, 211-221.

Savaş, E. (1994). **Sağlık meslek lisesi ve imam hatip lisesi öğrencilerinin mesleki doyum kaynaklar.** Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Siu, O., Spector, P.E., Cooper, C.L., ve Lu, C. (2005). Work stress, self-efficacy, chinese work values, and work well-being in hong kong and beijing. **İnternational Journal of Stres Management**, 12, 274-288.

Schwartz, S.H., ve Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: cross-cultural and multimethod studies. **Journal of Personality and Social Pscyhology**, 6, 1010-1028.

Sharf, R.S. (2006). **Applying Career Development Theory to Counseling.** Thompson Wadsworth.

Swanson, J.L., ve Fouad N.A. (1999). **Career theory and practice.** Sage Publications.

Super, D.E., Starishevshy, R., Jordaan, J.P., ve Matlin, N. (1963). **Career Development: Self Concept Theory.** New York: College Entrance Examination Board.

Super, D.E., ve Bohn, M.C. (1970). **Occupational Psychology.** London: Tavistock Pub. Ltd.

Super, D.E. (1990). A life-span, life space approach to career development. İn D. Brown, L. Brooks, ve Associates (Eds), **Career choice and development** (2rd. , pp. 197-261). San Francisco: Jossey-Bass.

Titma, M., ve Helemae, Y. (1996). Occupational values of estonian generations. **İnternational Journal of Sociology.** 26(3), 31-52.

Ültanır, E. (1997). Meslek değerlerinden bağımsızlık, iş güvenliği ve statüye ilişkin ölçek maddelerin geliştirilmesi. **Psikolojik ve Danışmanlık Dergisi,** 11(8).

Vacha, H.T. , Walsh B.D., Kapes, J.T., Dresten J.D. , Thomson, W.A., Ochos, S.B., ve Comacha, Z. (1994). Gender differences in the values scale for ethnic minority students. **Journal of Career Assessment,** 2, 408-421.

Vecernik, J. (2006). Work values and job attitudes in the czech republic between 1997 and 2005. **Czech Sociological Review**, 42, 1219-1240.

Vinken, H. (2007). New life course dynamics?: career orientations, work values and future perceptions of dutch youth. **Nordic Journal of Youth Research**, 15, 9-30.

Ward, S.L. (1992). A longitudinal study of career and family values in college students. Paper presented at the annual meeting of the **Eastern Psychological Association**, Boston, April.

Webber, L., ve Smith, K. (2005). The values of work in younger and older adults' lives: an australian perspective. **İnternational Congress Series 1280**, 415-420.

Wolfe, B.J., ve Betz, E.N. (2004). The relationship of attachment variables to career decision – making self – efficacy and fear of commitment. **The Career Development Quarterly**, 52, 363 – 368.

Yates, L.V. (1990). A note about values assessment of occupational and career stage age groups. **Measurement and Evaluation in Counseling and Development**, 23, 39-43.

Yeşilyaprak, B. (2003). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri.** Ankara: Nobel Yayınları.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A., Kurç, G. (1996). **Eğitsel ve Mesleki Rehberlik.** 2. Baskı. Ankara: Varan Matbaası.

Yörükoğlu, A. (1989). **Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunları.** İstanbul: Özgür Yayın – Dağıtım.

Yüksel, G. (1990). **Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek, ilgi ve meslek değer algıları ile rehberlik hizmetleri.** Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zhang, D., Wang, D., Yang, Y., ve Teng, F. (2007). Do personality traits predict work values of chinese college students?. **Scoial Behavior and Personality**, 35, 1281-1294.

EK 1

DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Meslek değerlerinizi tanımanız için hazırlanmış bulunan bu envanter meslek değerleri ile ilgili durumları yansıtan sorulardan oluşmuştur. Her soruda sizin bir şeye ne kadar önem verdiğiniz sorulmaktadır. Sizden istenen soruları dikkatlice okuyup cevabınızı, soruların karşısındaki 1 den 4 e kadar olan ölçekte işaretlemenizdir. Burada **1** " Hiçbir zaman", **2** "Arasıra" , **3** "Sıksık", **4** "Herzaman" anlamına gelmektedir.

1 " Hiçbir zaman" 2 "Arasıra" 3 "Sıksık" 4 "Herzaman"

1. Kendinizi genellikle mutlu ve rahat hisseder misiniz? **1 2 3 4**

2. Grup halinde yapılan işleri bireysel işlere tercih eder misiniz? **1 2 3 4**

3. Bir işi yaparken ya da bir geziye çıktığınızda, önceden yaptığınız planın dışına çıkmak durumunda kalmak sizi rahatsız eder mi? **1 2 3 4**

4. Alanızda üstün başarı göstererek adınızı herkese duyurmak sizce önemli midir? **1 2 3 4**

5. İnsan gönlü neyi çekerse onu yapmalıdır. Zevki erteleyerek kendini çalışmaya veren insan yaşamayı unutabilir diye düşünür müsünüz? **1 2 3 4**

6. Bir salona girdiğinizde bütün bakışların size çevrilmesi ve sizden bahsedilmesi hoşunuza gider mi? **1 2 3 4**

7. Başkaları ile işbirliği halinde çalışmakla daha iyi bir iş ortaya koyma imkanı bulacağınıza inanır mısını? **1 2 3 4**

8. Bir işin her yönünü kendiniz yaparak ya da yapılmasını planlayarak işin tümüne hakim olmaktan hoşlanır mısınız? **1 2 3 4**

9. Kendinizi yetenekli gördüğünüz herhangi bir alanda yarışmalara katılır mınız? **1 2 3 4**

10. Öğrendiğiniz bir şeyi uygulamaya kalktığınızda, kendinizden bazı yenilikler katar mısınız? **1 2 3 4**

11. Bir konuda başkalarının ne düşündüğünü veya bir işi nasıl yaptığınızı bilmeye önem verir misiniz? **1 2 3 4**

12. Bir işe girince 10 ya da 20 yıl sonra nereye geleceğinizi şimdiden bilmeye önem verir misiniz? **1 2 3 4**

13. Yemeklerinizi hep belli saatlerde ve alıştığınız şekilde yemekten hoşlanır mısınız? **1 2 3 4**

14. Bir işe başlamadan önce bütün ayrıntıları önceden planlar ve planlana işlere aynen uygular mısınız? **1 2 3 4**

15. Mesleğinizin yenilikler yapmaya olanak verecek bir meslek olması sizce önemli midir? **1 2 3 4**

16. Hayal gücünüz zengin midir? **1 2 3 4**

17. Mutlaka yüksek puanla öğrenci alan bir kurumda yüksek öğrenim görmeniz gerektiğine inanıyor musunuz? **1 2 3 4**

18. Kendi başınıza karar vermekte zorluk çeker misiniz? **1 2 3 4**

19. Çevrenizde gördüğünüz sorunlara kimsenin bulamadığı değişik ve geçerli çözüm yolları arar mısınız? **1 2 3 4**

20. Sırf kendinizi göstermek için toplantılarda söz alır mısınız? **1 2 3 4**

21. Okula ya da işe belli saatlerde gitmekten ve yine belli saatlerde eve dönmekten hoşlanır mısınız? **1 2 3 4**

22. Yeni şeyleri merak eder ve onları denemeye girişir misiniz? **1 2 3 4**

23. Kazancı az da olsa işsiz kalma tehlikesi olmayan bir mesleği tercih eder misiniz? **1 2 3 4**

24. Grup çalışmalarında ya da oyunlarında başkalarının görüş ve kararlarına güvenir misiniz? **1 2 3 4**

25. Bir tartışmada çok değişik ve ilginç fikirler ileri sürer misiniz? **1 2 3 4**

26. “Azıcık aşım kaygısız başım” özdeyişini ilke olarak benimser misiniz? **1 2 3 4**

27. Yetenekli insanların bir yer edinmek için yarıştığı bir ortamda çalışmak ister misiniz? **1 2 3 4**

28. Yükselebilmeniz ve adınızı duyurabilmeniz için öncelikle iyi bir kazanç elde etmeniz gerektiğini düşünür müsünüz? **1 2 3 4**

29. Tanınmış bir kimse olmak sizin için çok önemli midir? **1 2 3 4**

30. Daima kendinizi aşmak, yaptığınız bir işi bir öncekinden daha iyi yapmak için çaba harcar mısınız* **1 2 3 4**

31. Sizden daha büyük ve tecrübeli insanların görüşlerini almaya önem verir misiniz? **1 2 3 4**

32. Toplumda iyi bir yer edinebilmek için her fırsattan yararlanmaya çalışır mısınız? **1 2 3 4**

33. Hep aynı şekilde yapılan iş sizi sıkar mı? **1 2 3 4**

34. Bir insanın bütün istediklerini para ile elde edebileceğine inanır mısınız? **1 2 3 4**

35. Gruplara önderlik, toplantılara başkanlık eder misiniz? **1 2 3 4**

36. Başkaları kadar iyi yapamadığınız işi bırakıp başka işlere yönelmektense, onun üzerinde düşünüp başarıncaya kadar uğraşır mısınız? **1 2 3 4**

37. Girdiğiniz ilk işte emekli oluncaya kadar çalışmayı düşünür müsünüz? **1 2 3 4**

38. Yarışmaların insanlarda yaratıcı güçleri harekete geçireceğine inanır mısınız? **1 2 3 4**

39. Kazanç ve başarının, tehlikeyi göze alabilen insanların hakkı olduğuna inanır mısınız? **1 2 3 4**

40. Bir girişimde bulunmadan önce sonucun iyi olacağı yolunda kesin güvence arar mısınız? **1 2 3 4**

41. Gireceğiniz mesleğin, adınızı duyurmanıza olanak verecek bir meslek olmasına izin verir misiniz? **1 2 3 4**

42. Bir kimsenin çevresinde saygınlık kazanmasında kazancının önemli bir faktörü olduğuna inanır mısınız? **1 2 3 4**

43. Bulunduğunuz sosyal ve ekonomik durumdan daha iyi bir duruma geçmek sizin için önemli midir? **1 2 3 4**

44. Bir iş yaparken çevrenizde danışabileceğiniz ve yardım alabileceğiniz insanlar olmasını ister misiniz? **1 2 3 4**

45. Zeki, bilgili ve üstün nitelikli kimselerle arkadaşlık ederek gelişeceğinize inanıyor musunuz? **1 2 3 4**

46. İhtiyaçlarınızı sınırlı tutarak kendinize yetecek düzeyde bir gelirle mutlu olabileceğinize inanır mısınız? **1 2 3 4**

47. Seçtiğiniz meslekte gelişmek ve ilerlemek sizce önemli midir? **1 2 3 4**

48. Günlerinizin birbirine benzemesi sizi rahatsız eder mi? **1 2 3 4**

49. Her işi ciddiye alır mısınız? **1 2 3 4**

50. Seçeceğiniz mesleğin iyi gelir sağlayan bir meslek olması sizce önemli midir? **1 2 3 4**

51. Belli bir amacı gerçekleştirmek için insanları bir araya getirebilir misiniz? **1 2 3 4**

52. İnsanların görev ve sorumluluklarını belirleyip çalışmalarını denetleyebilir misiniz? **1 2 3 4**

53. Yaptığınız işleri başkalarınınki ile karşılaştırır, eksiklerinizi gidererek herkesten daha iyi işler yapmaya çalışır mısınız? **1 2 3 4**

54. Grup içinde en son karar veren kişi olabiliyor musunuz? **1 2 3 4**

55. Kazancı yüksek mesleklerin zamanda itibarlı meslekler olduklarını düşünür müsünüz? **1 2 3 4**

56. Çok para kazanmak zengin olmak sizin için hayatta önemli bir hedef midir? **1 2 3 4**

57. Değişik yerlerde yemek, daha önce hiç yemediğiniz yemekleri denemek ister misiniz? **1 2 3 4**

58. Gelişmenizin ve ilerlemenizin yeteneklerinize uygun bir mesleğe girmekle mümkün olabileceği görüşünde misiniz?

59. Önemli sorumluluklar gerektiren görevleri istekle üstlenir misiniz? **1 2 3 4**

60. Grup çalışmalarında ya da oyunlarında sizin görüş ve kararlarınızın uygulanması sizce önemli midir? **1 2 3 4**

61. Yeni bir şeyleri denemekle gelişeceğinize inanır mısınız? **1 2 3 4**

62. Bir iş yerinde karar veren ve sorumluluk taşıyan bir kişi olmak ister misiniz? **1 2 3 4**

63. Nükte, espiri yapar mısınız? **1 2 3 4**

64. Hangi alanlarda yetenekli olduğunuzu düşünür müsünüz? **1 2 3 4**

65. Yeni insanlar tanımaktan hoşlanır mısınız? **1 2 3 4**

66. Konuşurken çevrenizdeki insanların ilgilerini çekebilir, görüşlerinizi ve kararlarınızı onlara kabul ettirebilir misiniz? **1 2 3 4**

67. Yaşama biçiminizde zaman zaman değişiklik yapabilme olanakları arar mısınız? **1 2 3 4**

68. Daha çok gelir elde etme umuduyla sık sık iş değiştirmeyi göze alır mısınız? **1 2 3 4**

69. Mesleğinizin ilginç ve hareketli bir yaşam sağlayan bir meslek olması sizce önemli midir? **1 2 3 4**

70. Her zaman belli işler yapmak, belli yerlere gitmek sizi sıkar mı? **1 2 3 4**

71. Olur olmaz şeyler için kaygılanır ve üzülür müsünüz? **1 2 3 4**

72. Çevrenizde daima yenilikler getiren yaratıcı bir kişi olarak tanınır mısınız? **1 2 3 4**

73. Hangi alanlarda daha çok kazanç elde edebileceğiniz araştırır mısınız? **1 2 3 4**

74. Bir yarışmayı kaybedince sorumluluğu üzerinize alır, nerede hata yaptığınızı, hangi yönlerden eksik olduğunuzu araştırır mısınız? **1 2 3 4**

75. Mesleğinizde ilerlemek, varabileceğiniz en son noktaya erişmek için bütün güçünüzle çalışmayı planlıyor musunuz? **1 2 3 4**

76. Daima başka insanlardan daha iyi olmak için çalışıyor musunuz? **1 2 3 4**

77. Üzerinize aldığınız bir işi dikkatle ve titizlikle yapmaya çalışır mısınız? **1 2 3 4**

78. Planlı ve düzenli bir yaşam sürmekle mutlu olabileceğinizi inanır mısınız? **1 2 3 4**

79. Bir yarışmayı kaybedince, kendinizi geliştirip yeni bir yarışmaya girer misiniz? **1 2 3 4**

80. Toplumda adınızı duyurmak ve itibarlı bir yer edinmek için her fırsattan yararlanmaya çalışır mısınız? **1 2 3 4**

81. Bir mesleği incelerken öncelikle kazanç durumu hakkında bilgi edinmeye önem verir misiniz? **1 2 3 4**

82. Hayatta her öğrenilen becerinin, hemen değilse bile, günün birinde kişinin meslek başarısını arttıracağına inanır mısınız? **1 2 3 4**

83. Yüksek mevki sahibi kimselerin yaşama biçimlerini ve değerlerini benimsemeye çalışır mısınız? **1 2 3 4**

84. Vaktinizi boş geçirmemeye, yeteneklerinizi geliştirici her türlü öğrenme fırsatını değerlendirmeye çalışır mısınız? **1 2 3 4**

85. Toplumsal düzeyi ne olursa olsun yaptığınız işte usta bir kişi olmak sizin için önemli midir? **1 2 3 4**

86. Çalışırken sorumluluğu iş arkadaşları ile paylaşmak size rahatlık verir mi? **1 2 3 4**

87. Toplumda itibar görebilmeniz için itibarlı bir sahibi olmanız gerektiğine inanır mısınız? **1 2 3 4**

88. Piyangodan yüklü bir para çıksa yine de bir meslek edinmek için uğraşır mısınız? **1 2 3 4**

89. Yetenekli olduğunuz bir alanda, işleri başkalarının söylediği biçimde ya da alışıldığı gibi yapmak zorunda olmak sizi sıkar mı? **1 2 3 4**

90. Size göre meslek, yetenekleri kullanma yolu mudur? **1 2 3 4**